

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

КАФЕДРА економіки та соціальних дисциплін

Дисципліна: «Філософія права»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри економіки та
соціальних дисциплін

д. економічних наук, доцент,
полковник внутрішньої служби

Гончаренко О.Г.

«___» _____ 201__р.

**ПЛАНИ
семінарських занять**

Підготував: д. філос.н., доцент

Доній Н.Є.

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри
«__» _____ 201__ року, протокол № ____.

Чернігів 201__.

Методичні рекомендації по підготовці до семінару

Семінар – вид навчальних практичних занять студентів вищих навчальних закладів, який передбачає самостійне вивчення студентами за завданням викладача окремих питань і тем лекційного курсу.

Семінарські заняття тісно пов'язані з лекціями та іншими формами навчальної роботи у вищому навчальному закладі і зорієнтовані на формування у студентів умінь і навичок самостійно здобувати знання. Вони сприяють розвитку пізнавальної активності й самодіяльності студентів більшою мірою, аніж будь-які інші форми організації навчання; розвивають логічне мислення, спонтанне мовлення, уміння висловлювати й аргументувати власні думки, критично аналізувати аргументи опонентів, а також допомагають глибокому засвоєнню фундаментальних знань, формуванню переконань, виробленню активної життєвої позиції.

Окрім того, семінарські заняття дають змогу ближче познайомитися зі студентами, донести до них необхідну інформацію, а відтак перевірити, як вони засвоїли її, як користуються нею в навчальній, науковій і громадській роботі. Викладач має змогу враховувати життєвий досвід, теоретичну і практичну підготовку студента, його індивідуальні особливості і здібності, що зумовлює підвищення рівня підготовки кожного студента і цілої групи.

Семінарські заняття у вищій школі виконують такі функції (А. Боднар):

- ✓ поєднання лекційної форми навчання із система-тичною самостійною роботою студентів над підручниками, посібниками і першоджерелами, теоретичної їх підготовки з практичною, формування пізнавальної мотивації;
 - ✓ навчання студентів творчо працювати з підручниками, посібниками та іншими матеріалами, реферувати їх, готувати доповіді, виступи і повідомлення з окремих питань і виступати з ними на заняттях перед студентами групи чи курсу, відстоювати свою точку зору;
 - ✓ розвиток творчого професійного мислення, умінь і навичок розумової праці, використання теоретичних знань для розв'язання практичних професійних завдань;
 - ✓ формування у студентів інтересу до науково-дослідної роботи в галузі певної науки і залучення їх до досліджень, які здійснює кафедра, до студентських гуртків і товариств;
 - ✓ організування повторення, закріплення знань, систематичне контролювання роботи студентів і перевірка їх знань, умінь і навичок з окремих тем і розділів програми.
- Залежно від ролі семінарські заняття поділяються на ті:
- ✓ що мають на меті поглиблене вивчення певної систематичного курсу і тематично пов'язаних з ним;
 - ✓ що передбачають ґрунтовне опрацювання окремих найважливіших і типових методологічно тем курсу чи однієї теми;
 - ✓ семінари дослідницького характеру, що не пов'язані своєю тематикою з лекціями і передбачають поглиблене розроблення окремих проблем науки.

Якість проведення семінарських занять залежить від рівня підготовки слухачів.

Існує три форми підготовки слухачів до різних видів семінарських занять:

1) усі слухачі готують повідомлення з основних питань;

2) кожен студент готує реферат на певну тему;

3) студент самостійно готує доповідь творчого характеру, яка містить елементи дослідницького характеру.

Усі форми підготовки до семінарських занять дають змогу виявити не лише знання слухачів і їх підготовленість до самостійної роботи, а й їхнє ставлення до навчання.

Підготовка до семінару здійснюється в кілька етапів: прослуховування лекції з теми семінару, підбір літератури, вивчення і конспектування рекомендованої літератури,

складання тексту виступу (план, тези, доповідь), безпосередня участь у проведенні семінару.

На лекції студент має уважно вислухати оголошені викладачем питання, які розглядатимуться на семінарі. Опрацьовувати рекомендовану літературу слід заздалегідь. При цьому необхідно законспектувати весь матеріал, що дасть змогу правильно зорієнтуватися в інформації.

Відбираючи матеріал для виступу, потрібно враховувати його цінність, інформативність. Необхідно уникати перерахування фактів, оскільки нагромадження деталей перешкоджає переконливо вибудувати доведення, розкрити внутрішні зв'язки між явищами. Форма викладу матеріалу теж має бути чіткою, літературно грамотною, але без дослівних книжних висловлювань.

При підготовці до виступу неприпустимо вдаватися до механічного переписування матеріалу з одного або кількох джерел, чужих конспектів. Критичне осмислення матеріалу, різних джерел, відстеження розвитку думки авторів, побудови доведень і аргументації сприяє формуванню в студентів власного погляду на проблеми, самостійного творчого мислення.

Щоб оволодіти необхідними знаннями, слухач має готуватися до усіх питань плану семінарського заняття. Виступ має містити такі елементи: вступ, глибоке і добре аргументоване висвітлення питання, узагальнення, висновки. Після виступу слухач повинен бути готовим відповісти на запитання викладача або товаришів, що передбачає оволодіння матеріалом з кожного питання семінару.

Виступ слухача на семінарі, уважне вислуховування виступів інших студентів є своєрідним повторенням і закріпленням вивченої теми.

Не менш важливими в організації семінарських занять є підведення підсумків, аналіз виступів окремих студентів і роботи всієї групи, оцінювання їхніх знань, умінь формувати і відстоювати свою точку зору, визначення конкретних завдань на наступне заняття.

Підсумкові оцінки за кожне семінарське заняття викладач вносить у журнал. Отримані студентами оцінки враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Оцінка за роботу на семінарі складається з наступних видів робіт:

1. Доповідь-презентація та опонування (опонент призначається з числа присутніх одразу після виступу доповідача).
2. Індивідуальні виступи з прочитаним першоджерел і переглянутих матеріалів.
3. Робота в малих групах з виступом за її підсумками.
4. Питання від кожного студента за матеріалами попередньої теми і відповідь на питання одногрупника.

Отже, зміст семінарських занять у вищих навчальних закладах має бути професійно спрямованим, забезпечувати розкриття на конкретних прикладах з майбутнього фаху органічної єдності теорії і практики, використання методів навчання, які сприяють формуванню у студентів творчого підходу, залучають їх до колективної пізнавальної діяльності, дискусій тощо.

Тема 1. Філософія права, її зміст та призначення (2 год.).

Мета заняття:

- розкрити основні поняття, категорії та суспільні функції філософії права;
- висвітлити роль філософсько-правової науки у системі вищої освіти та формуванні спеціаліста;
- здобути навички самостійного засвоєння необхідних філософсько-правових знань.

Основні поняття теми: право, право розуміння, природне право, позитивне право, ідея права, предмет філософії права, мета філософії права, основні питання філософії права,

функції філософії права, загальнонаукові методи, частково-наукові методи, спеціально-юридичні методи, природно-правове мислення, правовий об'єктивізм, правовий суб'єктивізм, інтерсуб'єктивність.

План.

- 1) Філософський та юридичний аспекти права, їх спільність і особливості.
- 2) Визначення генези предмету філософії права в культурі та цивілізації.
- 3) Взаємовідношення предметів філософії права, теорії права та соціології права.
- 4) Методологія права та її рівні. Ієрархія методів та підходів до вивчення права: філософсько-світоглядний підхід, загальнонаукові та спеціальні методи.
- 5) Поліметодологізм як сучасна тенденція розвитку методології філософсько-правового знання (герменевтика, психоаналіз, екзистенціалізм, феноменологія та ін.).
- 6) Основні типи праворозуміння як методології філософсько-правових дискурсів. Класичні, некласичні та постнекласичні методи право пізнання.
- 7) Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивність.

Питання для самостійного контролю знань:

- 1) Вкажіть основні позиції в сучасній дискусії про предмет філософії права
- 2) Які існують погляди на предмет філософії права і який з них здається Вам найбільш обґрунтованим?
- 3) Чи у різні історичні епохи були протилежними відповіді на основні світоглядні питання розуміння права?
- 4) Сформулюйте основне питання філософії права.
- 5) Що вивчає філософія права?
- 6) Які основні риси права?
- 7) Яке місце посідає філософія права серед філософських дисциплін?
- 8) Які взаємовідносини в історичному аспекті між філософією та юриспруденцією?
- 9) В чому полягає практичне значення філософії та філософії права?
- 10) Чи підґрунтя юридичного світогляду обумовлює трактування правових ідеалів?
- 11) Чи активізується сьогодні інтерес юристів до філософії права?
- 12) У чому полягає практичне значення філософії та філософії права?
- 13) Чому майбутньому юристу необхідно вивчати філософію права?
- 14) Що являє собою методологія права? Які рівні вона включає і які методи характерні для кожного з них?
- 15) Яке місце посідає філософія права в системі методології права? Які методи застосовуються у філософсько-правових дослідженнях?
- 16) За якими критеріями розрізняються основні способи осмислення права?
- 17) У чому полягають світоглядно-методологічні джерела, основні форми, достоїнства і недоліки правового позитивізму?
- 18) Які світоглядно-методологічні джерела, основні форми, достоїнства і недоліки правового об'єктивізму?
- 19) У чому полягає гуманістичний сенс природно-правового мислення? Які основні типи концепцій природного права?
- 20) Які світоглядно-методологічні джерела, основні форми, достоїнства і недоліки правового суб'єктивізму?
- 21) У чому полягає позиція інтерсуб'єктивності в осмисленні права і які її світоглядно-методологічні джерела, основні форми, достоїнства і недоліки?

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або презентації):

- 1) Роль і значення філософії права в системі філософських наук.
- 2) Порівняльний аналіз сутності права в теорії держави і права і філософії права.
- 3) Філософія права і соціологія права: проблеми співвідношення.
- 4) Філософія права і історія правових учень: проблеми співвідношення.
- 5) Філософія права і її місце у системі соціально-гуманітарних наук.
- 6) Філософія права і ідеологія.

- 7) Способи конструювання особистого смислу норм права: емпатія, розуміння, інтуїція, витлумачення.
- 8) Гуманістичний сенс і гуманітарне значення філософії права.
- 9) Зміна правових парадигм.
- 10) Проблема розуміння і витлумачення смислу в праві.
- 11) Текст, знак, символ, дискурс, наратив як предметне тіло філософії права.
- 12) Проблема тексту в філософії, літературі, юриспруденції.
- 13) Герменевтична методологія юридичного пізнання.
- 14) Проблема інтерпретації правових феноменів.
- 15) Зміна основоположних світоглядних засад функціонування права.
- 16) Проблеми подолання тоталітаристських та авторитарних методів в праві.
- 17) Вплив результатів наукових досліджень українських вчених на сферу права.
- 18) Нормативне, ціннісне, вольове, соціологічне, феноменологічне розуміння права.

Список літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер, А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.
- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Кузнецов В.І. Філософія права. Історія і сучасність : навч.посібник / В.І. Кузнецов. – К. : ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2003 – 382 с.
- 4) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 5) Рабінович П.М. Філософія права.: навч.посіб. в 5-ти ч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / П.М. Рабінович. – К. : Ін Юре, 2013. – Част. 1-2: Філософія права як наука. Гносеологія права. – 232 с.
- 6) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
- 7) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 8) Філософія права : навч.посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
- 9) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
- 10) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

Додаткова

Підручники, видані за кордоном

- 1) The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / Edited by Jules L. Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 737 с.
- 2) Бачинин В.А. Энциклопедия философия и социологии права / В.А. Бачинин. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 1093 с.
- 3) Ершов Ю.Г. Философия права : учебн.пособие / Ю.Г. Ершов. – Екатеринбург : Изд-во Урал.академия гос.службы, 2011. – 240 с. (есть о смертной казни).
- 4) Золкин А.Л. Философия права : учебник / А.Л. Золкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 383 с.
- 5) Михалкин Н.В. Философия права : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н.В. Михалкин, А.Н. Михалкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – 392 с.

- 6) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций / С.В. Моисеев. – 4-е изд. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2013. – 265 с.
- 7) Нерсисянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсисянц. – М. : Издательская группа Норма – Инфра-М, 2005. – 656 с.
- 8) Тихонравов, Ю.В. Основы философии права: учебн.пособие / Ю. В. Тихонравов. – М. : Вестник, 1997. – 608 с.
- 9) Шалютин Б.С., Кисель И.В. Происхождение и сущность права и государства : учебник / Б.С. Шалютин, И.В. Кисель. – Екатеринбург : Изд-во Уральского института экономики, управления и права, 2012. – 115 с.

Першоджерела

- 1) Алексеев Н.Н. Основы философии права / Н.Н. Алексеев. – СПб. : Изд-во «Лань», 1999. – 256 с.
- 2) Алексеев С.С. Собрание сочинений. В 10 т. [+ Справоч. том] / С.С. Алексеев. – М. : Статут, 2010. – Т. 6: Восхождение к праву. – 558 с.
- 3) Алексеев С.С. Собрание сочинений. В 10 т. [+ Справоч. том]. – М. : Статут, 2010. – Том 7: Философия права и теория права. – 520 с.
- 4) Алекси Р. Понятие и действительность права (ответ юридическому позитивизму) / Robert Alexy. Begriff und Geltung des Rechts ; пер. с нем. / [А. Лаптев, Ф. Кальнойер] ; [В. Бергманн, пред., сост.] ; [Т. Яковлева, науч ред.]. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 192 с.
- 5) Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательства / И. Бентам. – М. : РОССПЭН 1998. – 415 с.
- 6) Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бержель; под. общ. ред. В.И. Даниленко ; пер. с фр. – М. : Издательский дом NOTA BENE, 2000. – 576 с.
- 7) Варга Ч. Загадка права и правового мышления / Чаба Варга ; пер.с англ. и венгр.; Сост. и науч. ред. М.В. Антонова. – СПб. : Алеф-Пресс, 2015. – 395 с.
- 8) Кельзен Г. Чистое учение о праве / Ганс Кельзен ; пер. с нем. М.В. Антонова и С.В. Лёзова. – 2-е изд. – СПб. : ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. – 542 с.
- 9) Кистяковский Б.А. Философия и социология права / Б.А. Кистяковский ; сост., примеч., указ. В.В. Сапова. – СПб. : РХГИ, 1999. – 800 с.
- 10) Ллойд Д. Идея права / Деннис Ллойд ; пер.с англ. М. А. Юмашева, Ю.М. Юмашев; научн. ред. Ю. М. Юмашев. – 5-е изд. – М. : «КНИГОДЕЛ», 2009. – 376 с.
- 11) Радбрух Г. Философия права / Г. Радбрух ; пер.с нем. – М. : Международные отношения, 20004. – 240 с.
- 12) Трубецкой Е.Н. Труды по философии права / Е.Н. Трубецкой; вступ. ст., сост. и примеч. И.И. Евлампиева. – СПб.: Издательство РХГИ, 2001. – 543 с.
- 13) Синха Сурия Пракаш Юриспруденция. Философия права. Краткий курс / Синха Сурия Пракаш ; пер.с англ. – М. : Издательский центр «Академия», 1996. – 304 с.
- 14) Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус ; аер. з нім. Є.М. Причепій [та ін.] ; ред. пер. Є.М. Причепій. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.
- 15) Харт Г.Л.А. Понятие права / Г.Л.А. Харт ; пер.с англ.; под общ. ред. Е.В. Афонасина и С.В. Моисеева. – СПб: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2007. – 302 с.
- 16) Чичерин Б. Философия права / Б. Чичерин. – М. Типо-литография Товарищества И.Н. Кушнарева, 1900. – 343 с.

Монографії

- 1) Байтин М.И. Сущность права (современное нормативное правопонимание на грани двух веков) / М.И. Байтин. – Саратов : СГАП, 2001. – 416 с.
- 2) Бибихин В.В. Введение в философию права / В.В. Бибихин. – М. : ИФ РАН, 2005. – 345 с.
- 3) Закомлистов А.Ф. Юридическая философия / А.Ф. Закомлистов. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 548 с.

- 4) Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Философия права / Г.И. Иконникова, В.П. Ляшенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 364 с.
- 5) Керимов Д.А. Философские проблемы права / Д.А. Керимов. – М. : Изд-во «Мысль», 1972. – 472 с.
- 6) Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : монографія / Д.А. Керимов. – 2-е изд.. – М. : Аванта+, 2001. – 560 с.
- 7) Кленнер Г. От права природы к природе права: монография / Герман Кленнер ; пер.с нем.; под ред. Б.А. Куркина, вступ.ст. Л.С. Мамута. – М.: Прогресс, 1988. – 319 с.
- 8) Лейст О.Э. Сущность права: Проблемы теории и философии права / О.Э. Лейст. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. – 288 с.
- 9) Максимов С.І. Філософія права: сучасні інтерпретації : Вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади (2003–2010) / С.І. Максимов. – Х. : Право, 2010. – 336 с.
- 10) Мальцев Г.В. Понимание права. Подходы и проблемы / Г.В. Мальцев. – М. : Прометей, 1999. – 419 с.
- 11) Нерсесянц В.С. Право – математика свободы. Опыт прошлого и перспективы / В.С. Нерсесянц. – М.: Юристъ, 1996. – 160 с.
- 12) Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія / Н.М. Пархоменко. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 336 с.
- 13) Тарасов Н.Н. Методологические проблемы юридической науки / Н.Н. Тарасов. – Екатеринбург : Изд-во гуманитар. ун-та, 2001. – 264 с.
- 14) Честнов И.Л. Постклассическая теория права : монография / И.Л. Честнов. – СПб. : Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.
- 15) Четвернин В.А. Современные концепции естественного права / В.А. Четвернин. – М. : Наука, 1988. – 144 с.
- 16) Шевцов С. Метаморфозы права. Право и правовая традиция: монография / С.П. Шевцов; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 408 с.

Наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Праворозуміння – фундамент юридичної науки та практики» // Право України. – 2010. – № 4. – С. 4-81.
- 2) Актуальная тема номера «Правопонимание – фундамент юридической науки и практики» // Право України. – 2011. – № 1. – С. 8-330.
- 3) Актуальна тема номера «Методологія сучасної юридичної науки: загально та спеціально-правові проблеми» // Право України. – 2014. – № 1. – С. 11-213.
- 4) Актуальная тема номера «Сучасні проблеми філософії права та методології правознавства» // Право України. – 2011. – № 8. – весь номер.
- 5) Алекси Р. Природа философии права / Р. Алекси // Проблемы философии права. – 2004. – Т. II. – С. 19-26.
- 6) Варга Ч. Філософія права, теорія права і майбутнє теоретико-правової думки / Ч. Варга // Філософія права і загальна теорія права. – 2012. – № 1. – С. 116-130.
- 7) Гарасимів Т. Філософське осмислення світоглядних засад філософії права у контексті правового пізнання / Т.З. Герасимів // Право і безпека. – 2009. – № 2. – С.95-101.
- 8) Заяц А. Проблемы определения права / А. Заяц // Право України. – 2013. – № 1. – С.27-51.
- 9) Івакін О. Філософія права і філософські проблеми правознавства / О. Івакін // Право України. – 2011. – № 8. – С. 78-85.
- 10) Журавський В. Філософія права і філософські проблеми правознавства / В. Журавський // Право України. – 2001. – № 5. – С.37-41.
- 11) Козюбра М. Праворозуміння: поняття, види та рівні / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10-21.
- 12) Козюбра М. Співвідношення філософії і загальної теорії права: історія і сучасність / М.І. Козюбра // Філософія права і загальної теорії права. – 2012. – № 1. – С. 107-116.

- 13) Козюбра М. Місце філософії права в системі суспільствознавства (до питання про дисциплінарний статус філософії права) / М. І. Козюбра // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. 1. – С. 28.
- 14) Крисюк Ю. Світоглядний смисл соціального порядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2001. – № 4. – С.67-72.
- 15) Крисюк Ю. Сучасні філософсько-правові концепції права та правопорядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2011. – № 8. – С. 203-212.
- 16) Максимов С. До питання про засади права: спроба систематизації / С. Максимов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 38-45.
- 17) Максимов С. Філософія права як сфера співпраці юристів і філософів / С.І. Максимов // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. 1. – С. 36.
- 18) Мамченко Н. Теорія та філософія права : проблема розмежування / Н. Мамченко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 12. – С.3-5.
- 19) Пацурківський П. Філософсько-методологічні виклики науки фінансового права / П. Пацурківський // Право України – 2014. – № 2. – С.272-282.
- 20) Рабінович П. Наука філософії права: до характеристик предмета й методології / П.М. Рабінович // Проблеми філософії права. – 2003. – Т.1. – С. 22-26.
- 21) Рабінович П. Філософія права: деякі «вічнозелені» наукознавчі сюжети / П. Рабінович // Право України. – 2011. – № 8. – С. 13-21.
- 22) Сатохіна Н.І. Розуміння у здійсненні права : онтологічний вимір / Н.І.Сатохіна // Право і безпека. – 2010. – № 1.– С.27-33.
- 23) Сливка С. Філософія права: методологічне осмислення / С.Сливка // Право України. – 2011. – № 8. – С. 61-70.
- 24) Ткаченко О. Логіка пост-філософії як дискурс творення правової методології / О. Ткаченко // Право України – 2014. – № 8. – С.157-168.
- 25) Чеснов М. Посткласична теорія права: контури нової парадигми / М. Чеснов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 109-115.
- 26) Шемшученко Ю. Актуальні проблеми філософії права / Ю.С. Шемшученко // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. 1. – С. 7.
- 27) Шишко В. Філософія права в системі юридичних наук / В.В. Шишко // Проблеми філософії права. –2003. – Т.1. – С.44-47.

Тема 3. Філософія права: загальна характеристика розвитку та історичні типи (4 год.).

Мета заняття:

- розглянути процес становлення та розвитку філософсько-правових знань;
- розкрити сутність та спрямування історичного процесу у системі розвитку правової культури людства;
- розвиток пізнавальної активності та сприяння формуванню навичок порівняльного аналізу в процесі розгляду історичного розвитку філософії права.

Основні поняття теми: «правда», «справедливість» (діке), «звичай», «звичайне право» (теміс), «номос» (закон), міра, суспільний договір, природне право, позитивне право, божий закон.

Ч.1. Історичний розвиток закордонної філософії права.

План (заняття проводиться в формі заслуховування підготовлених доповідей, що передбачає проведення роботи короткими доповідями-презентаціями та спільне заповнення таблиці задля відслідковування).

Філософська течія (школа)	Діяч (роки життя)	Основні праці	Головні ідеї	Категорії, які аналізував											Вплив			
				природне право	позитивне право	суспільний договір	справедливість	рівність	свобода	гідність	права людини	правова/соц іальна	девіантна поведінка	злочин/покарання	унікальна категорія	хто	на кого	

Перелік прізвищ діячів, який виносить на розгляд (діяч обирається за номером у списку групи):

1) Беккариа Ч.	16) Мертон Р.
2) Бентам И.	17) Поппер К.
3) Вебер М.	18) Пухта Г.Ф.
4) Гьоффе О.	19) Радбрук Г.
5) Дворкін Р.	20) Рікер П.
6) Достоевський Ф.	21) Руссо Ж.Ж.
7) Дюркгейм Е.	22) фон Савін'ї Ф.К.
8) Еллінек Г.	23) Фінніс Дж.
9) Енгельс Ф.	24) Фуко М.
10) Кельзен Г.	25) Фуллер Л.
11) Кленнер Г.	26) Харт Г.
12) Коген К.	27) Штайн Л. фон
13) Ламброзо Ч.	28) Штаммлер М.
14) Луман Н.	
15) Маркс К.	

Питання для самостійного контролю знань:

- 1) Які особливості правових поглядів епохи еллінізму?
- 2) У чому полягає сутність просвітництва?
- 3) Що спільного у філософсько-правових концепціях І.Канта та Г. Гегеля і чим вони відрізняються?
- 4) Пригадайте основні ідеї історичної школи права і марксистського вчення про право.
- 5) Які філософсько-правові ідеї були сформульовані українськими мислителями Середньовіччя і Просвітництва?
- 6) Які основні філософсько-правові ідеї стали розроблятися в пост-Просвітництві?
- 7) Як би ви охарактеризували сучасний стан розвитку філософії права закордоном?

Список літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер, А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.
- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Кузнецов В.І. Філософія права. Історія і сучасність : навч.посібник / В.І. Кузнецов. – К. : ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2003 – 382 с.
- 4) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 5) Рабінович П.М. Філософія права.: навч.посіб. в 5-ти ч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / П.М. Рабінович. – К. : Ін Юре, 2013. – Част. 1-2: Філософія права як наука. Гносеологія права. – 232 с.
- 6) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 7) Філософія права : навч.посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
- 8) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. :

Право, 2014. – 208 с.

- 9) Философии права. Хрестоматия: учебн. пособие для студентов высш. учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

підручники, видані за кордоном

- 1) The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / Edited by Jules L. Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 737 с.
- 2) Бачинин В.А. Энциклопедия философия и социологии права / В.А. Бачинин. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 1093 с.
- 3) Золкин А.Л. Философия права : учебник / А.Л. Золкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 383 с.
- 4) Михалкин Н.В. Философия права : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н.В. Михалкин, А.Н. Михалкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – 392 с.
- 5) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций / С.В. Моисеев. – 4-е изд. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2013. – 265 с.
- 6) Нерсесянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсесянц. – М. : Издательская группа Норма – Инфра-М, 2005. – 656 с.
- 7) Тихонравов, Ю.В. Основы философии права: учебн. пособие / Ю. В. Тихонравов . – М. : Вестник, 1997. – 608 с.
- 8) Шалютин Б.С., Кисель И.В. Происхождение и сущность права и государства : учебник / Б.С. Шалютин, И.В. Кисель. – Екатеринбург : Изд-во Уральского института экономики, управления и права, 2012. – 115 с.

першоджерела

- 1) Баренбойм П. Трактат о библейском начале философии права / Петр Баренбойм. – М. : ЛУМ, 2012 – 116 с.
- 2) Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бержель; под. общ. ред. В.И. Даниленко ; пер. с фр. – М. : Издательский дом NOTA BENE, 2000. – 576 с.
- 3) Берман Г. Дж. Западная традиция права : эпоха формирования / Г. Дж. Берман ; пер. с англ. – 2-е изд. – М. : Изд-во МГУ, Издат. группа ИНФРА-М – НОРМА, 1998. – 624 с.
- 4) Гейер А. Краткий очерк истории философии права / А. Гейер ; пер. с нем.; пер. под ред.: Неклюдов Н. – СПб.: Тип. Н. Тиблена и Ко (Н. Неклюдова), 1866. – 151 с.
- 5) Гроций Г. О праве войны и мира / Г. Гроций; репринт с изд. 1956 г. – М.: Ладомир, 1994. – 868 с.
- 6) Залеский В.Ф. Лекции истории философии права / В.Ф. Залеский. – Казань. : Типо-литография Императорского Университета. 1902. – 411 с.
- 7) Кельзен Г. Чистое учение о праве / Ганс Кельзен ; пер. с нем. М.В. Антонова и С.В. Лёзова. – 2-е изд. – СПб. : ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. – 542 с.
- 8) Коркунов Н.М. История философии права / Н.М. Коркунов. – Изд. 7-е, испр. – М. : Красанд, 2011. – vi, 431 с.
- 9) Ллойд Д. Идея права / Деннис Ллойд ; пер.с англ. М. А. Юмашева, Ю.М. Юмашев; научн. ред. Ю. М. Юмашев. – 5-е изд. – М. : «КНИГОДЕЛ», 2009. – 376 с.
- 10) Немецкая историческая школа права / П.И. Новгородцев. – Челябинск : Социум, 2010. – 523 с.
- 11) Новгородцев П.И. История философии права : лекции / П.И. Новгородцев. – М. : Литография Общ-ва распростр. полез. книг, 1897. – 270 с.
- 12) Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л.И. Петражицкий. – СПб. : Издательство «Лань», 2000. – 608 с.
- 13) Пилянкевич Н.И. История философии права / Н.И. Пилянкевич. – К. : Университетская типография, 1870. – 299 с.
- 14) Трубецкой Е.Н. Труды по философии права / Е.Н. Трубецкой; вступ. ст., сост. и

примеч. И.И. Евлампиева. – СПб.: Издательство РХГИ, 2001. – 543 с.

- 15) Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус ; аер. з нім. Є.М. Причепій [та ін.] ; ред. пер. Є.М. Причепій. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.
- 16) Финнис Дж. Естественное право и естественные права / Джонн Финнис ; пер.с англ. В.П. Гайдамака и А.В. Панихиной. – М. : ИРИСЭН, Мысль, 2012. – 554 с.
- 17) Шершеневич Г.Ф. История философии права / Г.Ф. Шершеневич. – М. : Университетская типография, 1906. – 590 с.

монографії

- 1) Грищук О.В., Гелеш А.І. Формування та розвиток ідеї гуманізму в праві : монографія / О.В. Грищук, А.І. Гелеш. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права 2013. – 288 с.
- 2) Дидикин А. Аналитическая философия права: стоицизм, генезис и структура / А.Б. Дидикин. – Томск : Изд-во Томск.ун-та, 2016. – 244 с.
- 3) Закомлистов А.Ф. Юридическая философия / А.Ф. Закомлистов. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 548 с.
- 4) Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Философия права / Г.И. Иконникова, В.П. Ляшенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 364 с.
- 5) Каламкарян Р.А. Философия международного права / Р.А. Каламкарян ; Ин -т гос. и права РАН. – М. : Наука, 2006. – 207 с.
- 6) Карбонье Ж. Юридическая социология / Ж. Карбонье ; пер. с фр.; пер. и вступ. ст. В. А. Туманова. – М. : Прогресс, 1980. – 352 с.
- 7) Керимов Д.А. Философские проблемы права / Д.А. Керимов. – М. : Изд-во «Мысль», 1972. – 472 с.
- 8) Кленнер Г. От права природы к природе права: монография / Герман Кленнер ; пер.с нем.; под ред. Б.А. Куркина, вступ.ст. Л.С. Мамута. – М.: Прогресс, 1988. – 319 с.
- 9) Максимов С.І. Філософія права: сучасні інтерпретації : Вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади (2003–2010) / С.І. Максимов. – Х. : Право, 2010. – 336 с.
- 10) Нерсесянц В.С. Право – математика свободы. Опыт прошлого и перспективы / В.С. Нерсесянц. – М.: Юристъ, 1996. – 160 с.
- 11) Нерсесянц В.С. Философия права Гегеля / В.С. Нерсесянц.– М. : Юристъ, 1998. – 352 с.
- 12) Оглезнев В.В. Г.Л.А. Харт и формирование аналитической философии права / В.В. Оглезнев. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2012. – 216 с.
- 13) Оглезнев В.В., Суровец В.А. Аналитическая философия, юридический язык и философия права : монография / В.В. Оглезнев, В.А. Суровец. – Томск : Изд-во Том.ун-та, 2016. – 236 с.
- 14) Павлов В.И. От классического к неклассическому юридическому дискурсу. Очерки общей теории и философии права : монография / В.И. Павлов ; М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь». – Минск : Акад. МВД, 2011. – 319 с.
- 15) Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія / Н.М. Пархоменко. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 336 с.
- 16) Ромашов Р. и др. Право – язык и масштаб свободы / Р. Ромашов, Ю. Ветютнев, Е. Тонков. – СПб. : Алетейя, 2015. – 448 с.
- 17) Соловьев Э.Ю. Категорический императив нравственности и права / Э.Ю. Соловьев. – М. : Прогресс-Традиция, 2005. – 416 с.
- 18) Честнов И.Л. Постклассическая теория права : монография / И.Л. Честнов. – СПб. : Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.
- 19) Четвернин В.А. Современные концепции естественного права / В.А. Четвернин. – М. : Наука, 1988. – 144 с.
- 20) Шевцов С. Метаморфозы права. Право и правовая традиция: монография / С.П. Шевцов; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей

школы экономики, 2014. – 408 с.

- 21) Юриспруденция в поисках идентичности: сб.статей, переводов, рефератов / под общ.ред. С.Н. Касаткина. – Самара : Самар.гуманит.акад., 2010. – 332 с.

наукові статті

- 1) Актуальные проблемы теории права. Вып. 3-4. Вып. 3. Место философии права в системе юриспруденции и ее проблематика. Вып.4. Критерии научности юриспруденции. – СПб., 2004.
- 2) Бордун-Комар Н.І. Генеза ідеї природних прав людини в історії філософсько-правової думки / Н.І. Бордун-Комар // Право.ua. – 2015. – № 2. – С.169-174.
- 3) Братасюк М. Значення поглядів Є. Ерліха на особливості юридичного мислення в контексті правової культури постмодерну / М.Г. Братасюк // Проблеми філософії права. – 2005. – Том III. – № 1–2. – С. 152-156.
- 4) Гарасимів Т. Філософське осмислення світоглядних засад філософії права у контексті правового пізнання / Т.З. Герасимів // Право і безпека. –2009. – № 2.– С.95-101.
- 5) Єрмоленко Д. Філософсько-правові засади обґрунтування та підстави виділення проблеми правового виховання молоді за часів Відродження та Просвітництва / Д.О. Єрмоленко // Право і безпека. – 2012. – № 3. – С. 13-17.
- 6) Жовтобрюх М. Соціалізм, консерватизм і лібералізм у концепції соціальної держави Л. фон Штейна / М. Жовтобрюх // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 12. – С.10-14.
- 7) Козюбра М. Співвідношення філософії і загальної теорії права: історія і сучасність / М.І. Козюбра // Філософія права і загальної теорії права. – 2012. – № 1. – С. 107-116.
- 8) Кондратьєв Р. Моральний імперативу правозастосуванні / Р. Кондратьєв // Право України. – 2010. – № 5. – С.106-114.
- 9) Корчевна Л. Нормативний і дескриптивний підходи до права / Л.О. Корчевна // Право і безпека. – 2002. – № 4. – С.20-22.
- 10) Корчевна Л. Основні поняття права у позитивізмі: критичний досвід / Л.О. Корчевна // Право і безпека. – 2004. – Т.3. – № 1. – С.18-21.
- 11) Крисюк Ю. Сучасні філософсько-правові концепції права та правопорядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2011. – № 8. – С. 203-212.
- 12) Луцький І. Відмінність візантійської філософсько-правової традиції від західно-римської / І. Луцький // Право України. – 2011. – № 1. – С. 188-195.
- 13) Прокопов Д. Деонтологічні системи природного права у європейській правовій думці XVII – середини XVIII століть / Д. Прокопов // Юридична Україна. – 2010. – № 3. – С.17-24.
- 14) Рабінович С. Поняття природного права – невід’ємна складова предмета юридичної науки / С. Рабінович // Право України. – 2010. – № 1. – С.62-67.
- 15) Савчук С. Антична філософія вини / С.В. Савчук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб.наук. праць. – Чернівці : Рута, 2013. –Вип. 682 : Правознавство. –С. 13-17.
- 16) Тімуш І. Гуманістичний зміст права та його переосмислення в умовах демократизації суспільства / І. Тімуш // Право України. – 2010. – № 9. – С. 139-145.
- 17) Тімуш І. Правова реальність і правосвідомість: інтегральне розуміння змісту та взаємозв’язку / І. Тімуш // Право України. – 2011. – № 8. – С. 61-70.
- 18) Тімуш І. Співвідношення реального та належного як філософсько-правова проблема / І. Тімуш // Право України. – 2010. – № 12. – С. 80-87.
- 19) Ткаченко О. Логіка пост-філософії як дискурс творення правової методології / О. Ткаченко // Право України – 2014. – № 8. – С.157-168.
- 20) Тимошенко В. Свобода і необхідність в історії політико-правової думки / В. Тимошенко // Право України. – 2006. – № 10. – С. 24-28.
- 21) Честнов М. Посткласична теорія права: контури нової парадигми / М. Чеснов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 109-115.

- 22) Шалютин Б. Закон, юридический закон и общественный договор / Б.С. Шалютин // Вопросы философии.- 2006.- № 11.- С.27-46.

Ч. 2. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ІДЕЇ В УКРАЇНИ.

План.

- 1) Особливості української філософії права.
- 2) Філософсько-правові ідеї у «Руській правді».
- 3) Звичаєве право й принципи законотворення в Запорізькій Січі. Конституція П. Орлика.
- 4) Філософія права в Україні кінця XIX - поч. XX ст. (доробок М. Драгоманова, І. Франка, М. Грушевського, В. Старосольського, В. Липинського, Ю. Бачинського).
- 5) Основні ідеї представників російської філософії права XIX – початку XX ст. та їх вплив на розвиток філософської думки України.
- 6) Проблеми правової держави в філософії С.А. Котляревського та А. Омельченка.
- 7) Неокантіанська концепція права в соціології Б. Кістяківського.
- 8) Світоглядне значення загальної характеристики теорії права радянського періоду.
- 9) Українська філософія права в діаспорі (XX ст.).
- 10) Філософія права в Україні (1991-2016).

Питання для самостійного контролю знань:

- 1) Які філософсько-правові ідеї були сформульовані українськими мислителями Середньовіччя й Просвітництва?
- 2) У чому зміст «філософії серця»?
- 3) Як перегукується ідея «сродної праці» та право у філософській концепції Г. Сковороди?
- 4) Хто є родоначальником української філософії права?
- 5) Які антропологічні підстави філософії права виділяє П. Юркевич?
- 6) Як зважається проблема співвідношення особистості, нації і держави в видобутках М. Драгоманова, І. Франка, М. Грушевського?
- 7) Як в подальшому розробляється проблема прав людини у творчості М. Драгоманова?
- 8) Які основні положення синтетичної теорії права і вчення про правову державу Б. Кістяківського?
- 9) Як, на думку В. Соловйова, співвідносяться мораль і право?
- 10) У чому складаються основні ідеї філософії права П. Новгородцева?
- 11) Що є підставою права з погляду Л. Петражицького?
- 12) Які елементи містить у собі правова структура у філософії права М. Алексеєва?
- 13) Як можна охарактеризувати сучасний стан філософсько-правової думки в Україні?
- 14) Назвіть представників сучасної української філософії права.

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або презентації):

- 1) Парадигматичне значення філософсько-правових поглядів Платона та Аристотеля.
- 2) Ідея боголюдини та теократизму як фундаментальні принципи середньовічної правової свідомості.
- 3) Формування правової теорії марксизму в руслі критики гегелівської філософії права.
- 4) Поняття «ерзац-прав» та «ерзац-свобод» в філософському аналізі тоталітаризму О.О. Зінов'єва.
- 5) Аналіз суспільних ідеалів в ліберальній філософії права П.І. Новгородцева.
- 6) Позитивістська трактовка права (М.І. Палієнко).
- 7) Українська філософія права: метафізичний аспект.
- 8) Формування духовно-правових норм священнослужителями.
- 9) Філософія ненасильства в українському праві.
- 10) Історико-правові дослідження в Україні у дореволюційний період.
- 11) Метафізичне обґрунтування правової держави України.

- 12) Світоглядне значення загальної характеристики теорії права радянського періоду.
- 13) Філософсько-правові ідеї у «Конституції України».

Список літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.
- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 4) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
- 5) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 6) Філософія права : навч.посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
- 7) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
- 8) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

першоджерела

- 1) Залеский В.Ф. Лекции истории философии права / В.Ф. Залесский. – Казань. : Типо-литография Императорского Университета. 1902. – 411 с.
- 2) Кистяковский Б.А. Избранное: в 2-х ч. / Б.А. Кистяковский; [сост., автор вступ. ст. и коммент. А. Н. Медушевский] – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – 376 с.
- 3) Новгородцев П.И. История философии права : лекции / П.И. Новгородцев. – М. : Литография Общ-ва распротр.полез. книг, 1897. – 270 с.
- 4) Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л.И. Петражицкий. – СПб. : Издательство «Лань», 2000. – 608 с.
- 5) Пилянкевич Н.И. История философии права / Н.И. Пилянкевич. – К. : Университетская типография, 1870. – 299 с.
- 6) Палиенко Н.И. Суверенитетъ. Историческое развитие идеи суверенитета и ея правовое значение / Н. И. Палиенко. – Ярославль : Тип. Губерн. Правления, 1903. – 567 с. http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_Starodruki/Palienko_N_K_Suverenitet_1903.pdf
- 7) Палиенко Н.И. Учение о существѣ права и правовой связанности государства / Н. И. Палиенко. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильбербергъ и С-вья, 1908. – 342 с. http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_Starodruki/Palienko_Uchenie_1908.pdf
- 8) Трубецкой Е.Н. Труды по философии права / Е.Н. Трубецкой; вступ. ст., сост. и примеч. И.И. Евлампиева. – СПб.: Издательство РХГИ, 2001. – 543 с.
- 9) Шершеневич Г.Ф. История философии права / Г.Ф. Шершеневич. – М. : Университетская типография, 1906. – 590 с.

монографії

- 1) Грищук О.В., Гелеш А.І. Формування та розвиток ідеї гуманізму в праві : монографія / О.В. Грищук, А.І. Гелеш. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права 2013. – 288 с.
- 2) Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Философия права / Г.И. Иконникова, В.П. Ляшенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 364 с.
- 3) Коробка В.Н. Правовое мировоззрение : в 2 ч. : монография / В.Н. Коробка. – Донецк : Донецкий юридический институт Луганского государственного университета

внутренних дел им. Э.Д. Дидоренко, 2010. – Ч. 2: Природа, место и роль в механизме правового регулирования, значение для правовой политики современного социально-демократического государства. – 244 с.

- 4) Меленко С.Г. Давньогрецькі витоки української філософсько-правової думки: монографія / С.Г. Меленко. – Чернівці : Технодрук, 2013. – 432 с.
- 5) Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія / Н.М. Пархоменко. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 336 с.

наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Правова держава і громадянське суспільство в Україні: питання теорії і практики» // Право України. – 2010. – № 7. – С. 4-87.
- 2) Бордун-Комар Н.І. Генеза ідеї природних прав людини в історії філософсько-правової думки / Н.І. Бордун-Комар // Право.ua. – 2015. – № 2. – С.169-174.
- 3) Гарасимів Т. Філософське осмислення світоглядних засад філософії права у контексті правового пізнання / Т.З. Гарасимів // Право і безпека. – 2009. – № 2. – С.95-101.
- 4) Єрмоленко Д. Філософсько-правові засади обґрунтування та підстави виділення проблеми правового виховання молоді за часів Відродження та Просвітництва / Д.О. Єрмоленко // Право і безпека. – 2012. – № 3. – С. 13-17.
- 5) Кистяковский Б. Общество и индивид / Б.А. Кистяковский ; пер. Е.М. Довгань. // Социологические исследования. – 1996. – № 2. – С. 103-115.
- 6) Кистяковский, Б. А. В защиту права (Интеллигенция и правосознание) / Б.А. Кистяковский // Вехи : сб. статей о русской интеллигенции. – М. : Правда, 1991. – С. 122-149.
- 7) Корчевна Л. Основні поняття права у позитивізмі: критичний досвід / Л.О. Корчевна // Право і безпека. – 2004. – Т.3. – № 1. – С.18-21.
- 8) Крисюк Ю. Сучасні філософсько-правові концепції права та правопорядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2011. – № 8. – С. 203-212.
- 9) Луцький І. Відмінність візантійської філософсько-правової традиції від західно-римської / І. Луцький // Право України. – 2011. – № 1. – С. 188-195.
- 10) Луцький І. Відмінність візантійської філософсько-правової традиції від західно-римської / І. Луцький // Університетські наукові записки: Часопис Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького. – 2010. – № 1. – С. 8-20; № 2. – С.8-18.
- 11) Меленко С., Марчак В. Філософсько-правові погляди Анахарсиса у контексті формування соціальної та правової філософії українського соціуму / С.Г. Меленко, В.Я. Марчак // Право.ua. – 2015. – № 1. – С.165-171.
- 12) Рабінович П. Деякі сучасні концепції права в Росії та Україні (у світлі потребового праворозуміння) / П. Рабінович // Право України. – 2013. – № 7. – С.234-251.
- 13) Сворак С. Концепт народовладдя в українській національній ідеї: історико-правовий вимір / С.Д. Сворак // Право і безпека. – 2014. – № 2. – С.14-18.
- 14) Сворак С. Народовладдя в Україні у державно-політичних концепціях ХІХ ст.: філософсько-правовий аспект / С.Д. Сворак // Право і безпека. – 2012. – № 4. – С. 26-30.
- 15) Семенова Н. Розвиток філософсько-правової думки в Україні: запозичення кращої світової спадщини / Н. Семенова // Право України. – 2003. – № 9. – С.158-165.
- 16) Тимошенко В. Свобода і необхідність в історії політико-правової думки / В. Тимошенко // Право України. – 2006. – № 10. – С. 24-28.
- 17) Тимошенко В. Ідея прав людини у творчості Б. Кістяківського / В. Тимошенко // Право України. – 2011. – № 8. – С.324-329.
- 18) Токарчук О. Концептуальні засади вчення С.П. Шелухіна / О. Токарчук // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 1. – С.88-93.

Тема 4. Правова онтологія та гносеологія (2 год.).

Мета заняття:

- ознайомити слухачів з основним змістом онтології права;
- розглянути історичний розвиток онтологічно-правових знань та основні категорії онтології права;
- усвідомити значення гносеології права для системи наук про право та поглибити пізнавально-орієнтаційні знання слухачів у галузі гносеології права.
- розширити категоріальний апарат мислення слухачів.

Основні поняття теми: онтологія, правова реальність, буття права (правове буття), онтологічна основа права, простір і час права, правова епістемологія, істина, критерій істини, парадигма, доктрина, методи пізнання, практика, правотворчість, герменевтика.

План.

- 1) Онтологія права у структурі філософсько-правового пізнання.
- 2) Правова реальність та її структура.
- 3) Питання походження та форми існування права.
- 4) Природне і позитивне право як елементи правової реальності.
- 5) Співвідношення реального і формального у праві.
- 6) Гносеологія права у структурі філософсько-правового знання.
- 7) Специфіка процесу правового пізнання.
- 8) Правосвідомість: сутність, структура і функції.
- 9) Мова і право. Юридична герменевтика.

Питання для самостійного контролю знань:

- 1) Що є онтологічними основами права?
- 2) Як співвідносяться поняття буття, реальність, існування?
- 3) До яких типів реальності належить право?
- 4) У чому особливість правової реальності?
- 5) Що виступає «первинним» елементом правової реальності?
- 6) Як співвідносяться належне і суще у праві?
- 7) Якими категоріями можливо виразити співвідношення природного та позитивного права?
- 8) Які форми (рівні) буття права можна виділити?
- 9) Що виступає онтологічними основами права?
- 10) До яких типів реальності відноситься право?
- 11) Як співвідносяться поняття права і правової реальності?
- 12) Як співвідноситься належне та істотне в праві?
- 13) Чи є природне і позитивне право необхідними елементами правової реальності? Якими категоріями можливо виразити їх співвідношення?
- 14) Що необхідно для здійснення права?

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або презентацій):

- 1) Простір і час права.
- 2) Розуміння як філософсько-правова проблема.
- 3) Правові тексти і їх ціннісна легітимація.
- 4) Філософські проблеми правогенеза.
- 5) Буття права як діалектична єдність належного і сущого.
- 6) Діалектика як методологія пізнання права.
- 7) Легистська гносеологія.
- 8) Лібертарно-юридична гносеологія.
- 9) Сучасний філософсько-правовий дискурс та інтегральна юриспруденція.
- 10) Шляхи та методи подолання кризи правосвідомості.
- 11) Проблема істини в кримінальному процесі: історичний аналіз.

Список літератури:
підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.
- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 4) Онтологія, аксіологія, антропологія, гносеологія філософсько-правових вчень: навч.посібник / За заг. ред. В.В. Кузьменка. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний ун-т внутр. справ, 2015. – 246 с.
- 5) Рабінович П.М. Філософія права.: навч.посіб. в 5-ти ч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / П.М. Рабінович. – К. : Ін Юре, 2013. – Част. 1-2: Філософія права як наука. Гносеологія права. – 232 с.
- 6) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
- 7) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 8) Філософія права : навч.посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
- 9) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
- 10) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

підручники, видані за кордоном

- 9) The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / Edited by Jules L. Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 737 с.
- 10) Ершов Ю.Г. Философия права : учебн.пособие / Ю.Г. Ершов. – Екатеринбург : Изд-во Урал.академия гос.службы, 2011. – 240 с. (есть о смертной казни).
- 11) Золкин А.Л. Философия права : учебник / А.Л. Золкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 383 с.
- 12) Михалкин Н.В. Философия права : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н.В. Михалкин, А.Н. Михалкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – 392 с.
- 13) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций / С.В. Моисеев. – 4-е изд. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2013. – 265 с.
- 14) Нерсесянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсесянц. – М. : Издательская группа Норма – Инфра-М, 2005. – 656 с.
- 15) Тихонравов, Ю.В. Основы философии права: учебн.пособие / Ю. В. Тихонравов . – М. : Вестник, 1997. – 608 с.

Першоджерела

- 1) Алекси Р. Понятие и действительность права (ответ юридическому позитивизму) / Robert Alexy. Begriff und Geltung des Rechts ; пер. с нем. / [А. Лаптев, Ф. Кальнойер] ; [В. Бергманн, пред., сост.] ; [Т. Яковлева, науч ред.]. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 192 с.
- 2) Варга Ч. Загадка права и правового мышления / Чаба Варга ; пер.с англ. и венгр.; Сост. и науч. ред. М.В. Антонова. – СПб. : Алеф-Пресс, 2015. – 395 с.
- 3) Герваген Л.Л. Обязанности как основание права / Л.Л. Герваген. – СПб. : Типография железнодорожных изданий А.Ф. Штольценбурга, 1908. – 208 с.
- 4) Кельзен Г. Чистое учение о праве / Ганс Кельзен ; пер. с нем. М.В. Антонова и

- С.В. Лёзова. – 2-е изд. – СПб. : ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. – 542 с.
- 5) Ллойд Д. Идея права / Деннис Ллойд ; пер.с англ. М. А. Юмашева, Ю.М. Юмашев; научн. ред. Ю. М. Юмашев. – 5-е изд. – М. : «КНИГОДЕЛ», 2009. – 376 с.
 - 6) Синха Сурия Пракаш Юриспруденция. Философия права. Краткий курс / Синха Сурия Пракаш ; пер.с англ. – М. : Издательский центр «Академия», 1996. – 304 с.
 - 7) Циппелиус Р. Філософія права / Р. Циппелиус ; аер. з нім. Є.М. Причепій [та ін.] ; ред. пер. Є.М. Причепій. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.
 - 8) Финнис Дж. Естественное право и естественные права / Джонн Финнис ; пер.с англ. В.П. Гайдамака и А.В. Панихиной. – М. : ИРИСЭН, Мысль, 2012. – 554 с.
 - 9) Чичерин Б. Философия права / Б. Чичерин. – М. Типо-литография Товарищества И.Н. Кушнарера, 1900. – 343 с.

монографії

- 1) Архипов С.И. Субъект права : теоретическое исследование / С.И. Архипов. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 469 с.
- 2) Байтин М.И. Сущность права (современное нормативное правопонимание на грани двух веков) / М.И. Байтин. – Саратов : СГАП, 2001. – 416 с.
- 3) Балинська О.М. Семіотика права : монографія / О.М. Балинська. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
- 4) Боруленков Ю.П. Юридическое познание в процессуальной, оперативно-розыскной и частной детективной деятельности / Ю.П. Боруленков. – Владимир : ВГГУ, 2009. – 552 с.
- 5) Васильев А.М. Правовые категории: Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А.М. Васильев. – М. : Юридическая литература, 1976. – 264 с.
- 6) Власенко Н.А. Разумность и определенность в правовом регулировании : монография / Н.А. Власенко. – М. : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ : ИНФРА-М, 2014. – 157 с.
- 7) Гаджиев Г.А. Онтология права : (критическое исследование юридического концепта действительности) : монография / Г.А. Гаджиев. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2013. – 320 с.
- 8) Грищук О.В., Попов Д.І. Застосування природного права при здійсненні судового угляду: філософсько-правові аспекти : монографія / О.В. Грищук О.В., Д.І. Попов. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2014. – 320 с.
- 9) Дидикин А.Б., Оглезнев В.В. Онтология и эпистемология права: аналитическая традиция: монография / А.Б. Дидикин, В.В. Оглезнев. – Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т., 2012. – 200 с.
- 10) Исаев И.А. Топос и номос. Пространства правопорядков : монография / И.А. Исаев. – М. : Норма, 2007. – 416 с.
- 11) Кузьмин В.П. Онтология права в информационном и аксиологическом аспектах : монография / В.П. Кузьмин, П.В. Кузьмин. – Хабаровск : Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2015. – 117 с.
- 12) Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философского осмысления / С.И. Максимов. – Х.: Право, 2002. – 328 с.
- 13) Мальцев Г.В. Понимание права. Подходы и проблемы / Г.В. Мальцев. – М. : Прометей, 1999. – 419 с.
- 14) Мурадьян Э.М. Истина как проблема судебного права / Мурадьян Э.М.. - 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрист, 2004. – 312 с.
- 15) Соловьев Э.Ю. Категорический императив нравственности и права / Э.Ю. Соловьев. – М. : Прогресс-Традиция, 2005. – 416 с.
- 16) Честнов И.Л. Постклассическая теория права : монография / И.Л. Честнов. – СПб. : Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.
- 17) Шевцов С. Метаморфозы права. Право и правовая традиция: монография /

С.П. Шевцов; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 408 с.

- 18) Явич Л.С. Сущность права. Социально-философское понимание генезиса, развития и функционирования юридической формы общественных отношений. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1985. – 207 с.

наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Праворозуміння – фундамент юридичної науки та практики» // Право України. – 2010. – № 4. – С. 4-81.
- 2) Актуальная тема номера «Правопонимание – фундамент юридической науки и практики» // Право України. – 2011. – № 1. – С. 8-330.
- 3) Андриюшко І.Я. Правове мислення у контексті герменевтики права / І. Андриюшко // Держава і право: Юридичні і політичні науки : збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 55. – С. 100–105.
- 4) Бандура О. Істина як загальна та правова цінність / О. Бандура // Право України. – 2010. – № 2. – С.88-95.
- 5) Бернюков А. Правова реальність : постановка питання в сучасному методологічному форматі / А. Бернюков // Підприємництво, господарство і право. – 2014. – № 3. – С.3-7.
- 6) Братасюк М. Значення поглядів Є. Ерліха та особливості юридичного мислення в контексті правової культури постмодерну / М.Г. Братасюк // Проблеми філософії права. – 2005. – Том III. – № 1–2. – С. 152-156.
- 7) Варга Ч. Правова доктрина: методологія та онтологія / Ч. Варга // Право України. – 2011. – № 8. – С. 99-108.
- 8) Гарасимів Т. Філософське осмислення світоглядних засад філософії права у контексті правового пізнання / Т.З. Герасимів // Право і безпека. – 2009. – № 2. – С.95-101.
- 9) Геселев О. Зміна пануючого праворозуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект) / О. Геселев // Право України. – 2010. – № 3. – С.85-89.
- 10) Козюбра М. Основні форми буття права та взаємовідносини між ними / М. Козюбра // Право України. – 2011. – № 8. – С. 21-31.
- 11) Козюбра М. Праворозуміння: поняття, види та рівні / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10-21.
- 12) Крисюк Ю. Світоглядний смисл соціального порядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2001. – № 4. – С.67-72.
- 13) Максимов С. До питання про засади права: спроба систематизації / С. Максимов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 38-45.
- 14) Мамченко Н. Теорія та філософія права : проблема розмежування / Н. Мамченко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 12. – С.3-5.
- 15) Орлова О. Сутність правового мислення / О.О. Орлова // Науковий вісник Ужгородського нац.ун-ту. – 2013. – Сер. 21 Право. – Вип. 21. – Ч.ІІ. – Т.І. – С. 88-90.
- 16) Рикер П. Торжество языка над насилем. Герменевтический подход к философии права / П. Рикер // Вопросы философии. – 1996. - №4. – С. 34.
- 17) Сатохіна Н.І. Розуміння у здійсненні права : онтологічний вимір / Н.І.Сатохіна // Право і безпека. – 2010. – № 1. – С.27-33.
- 18) Тімуш І. Правова реальність і правосвідомість: інтегральне розуміння змісту та взаємозв'язку / І. Тімуш // Право України. – 2011. – № 8. – С. 61-70.
- 19) Тімуш І. Співвідношення реального та належного як філософсько-правова проблема / І. Тімуш // Право України. – 2010. – № 12. – С. 80-87.
- 20) Тимошина О. Стили філософсько-правового мислення і типи праворозуміння / О. Тимошина // Право України. – 2011. – № 8. – С. 52-61.
- 21) Цимбалюк М. Суспільно-буттєва рівновага та онтологія справедливості /

- М. Цимбалюк // Право України. – 2011. – № 3. – С. 212-219.
- 22) Честнов М. Посткласична теорія права: контури нової парадигми / М. Честнов // Право України. – 2011. – № 8. – С. 109-115.

Тема 5. Правова аксіологія. Ціннісні основи права (2 год.).

Мета заняття: формування цілісного уявлення про сучасний рівень філософського осмислення права як цінності та вироблення світоглядної установки на визнання людини та її життя в якості головних цінностей права.

Основні поняття теми: аксіологія, право, мораль, рівність, свобода, справедливість, відповідальність, власність.

План.

- 1) Аксіологія права у структурі філософсько-правового знання.
- 2) Соціальні цінності і право. Право як цінність.
- 3) Пізнання свободи і її реалізація правом. Свобода волі як умова права.
- 4) Рівність як цінність. Формальна рівність як принцип права.
- 5) Проблема справедливості як основна ідея права.
- 6) Проблема відповідальності та її співвідношення з категорією справедливості.
- 7) Ідея єдності рівності, свободи і справедливості у праві.
- 8) Власність як правова цінність.

Питання для самостійного контролю знань:

- 1) Що означає термін «цінність»?
- 2) Які цінності є правовими і чому?
- 3) Назвіть вищі цінності людини і дайте їхню коротку характеристику.
- 4) Що таке свобода і для чого вона існує?
- 5) Що являє собою рівність?
- 6) Як співвідносяться свобода і рівність?
- 7) Яке місце посідає справедливість у системі вищих цінностей?
- 8) Як співвідносяться справедливість і право?

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або презентацій):

- 1) Аксіологічно-правові проблеми у сучасній Україні.
- 2) Справедливість як правове вираження свободи і рівності.
- 3) Правова рівність як вираження свободи і справедливості.
- 4) Право, рівність і зрівнялівка.
- 5) Воля у праві: проблема розумності і свободи волі.
- 6) Зміст і значення правового принципу формальної рівності.
- 7) Формальна рівність і фактична рівність.
- 8) Право як благо.
- 9) Правова справедливість і правова легітимація.
- 10) Проблема морального обґрунтування права.
- 11) Правова культура і соціокультурні цінності.
- 12) Соціокультурні правові цінності.

Список літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.
- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 4) Онтологія, аксіологія, антропологія, гносеологія філософсько-правових вчень: навч.посібник / За заг. ред. В.В. Кузьменка. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський

- державний ун-т внутр. справ, 2015. – 246 с.
- 5) Патей-Братасюк М. Антропоцентрична теорія права : навч.посіб. / М. Патей-Братасюк. – К. : б/в, 2010. – 396 с.
 - 6) Рабінович П.М. Філософія права.: навч.посіб. в 5-ти ч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / П.М. Рабінович. – К. : Ін Юре, 2013. – Част. 1-2: Філософія права як наука. Гносеологія права. – 232 с.
 - 7) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
 - 8) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
 - 9) Філософія права : навч.посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
 - 10) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
 - 11) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

Додаткова

підручники, видані за кордоном

- 1) The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / Edited by Jules L. Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 737 с.
- 2) Золкин А.Л. Философия права : учебник / А.Л. Золкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 383 с.
- 3) Михалкин Н.В. Философия права : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н.В. Михалкин, А.Н. Михалкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – 392 с.
- 4) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций / С.В. Моисеев. – 4-е изд. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2013. – 265 с.
- 5) Нерсисянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсисянц. – М. : Издательская группа Норма – Инфра-М, 2005. – 656 с.
- 6) Тихонравов, Ю.В. Основы философии права: учебн.пособие / Ю. В. Тихонравов . – М. : Вестник, 1997. – 608 с.

першоджерела

- 1) Аллан Т.Р.С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / Т.Р. Аллан ; пер. з англ. Р.А. Семків. - К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 385 с.
- 2) Гаєк Ф.А. Конституція свободи / Фрідріх А. Гаєк ; пер. М. Олійник, А. Королишин ; Міжнародний фонд «Відродження», Центр розвитку видавничої справи Інституту відкритого суспільства – Будапешт, Л.: Літопис, 2002. – 556 с.
- 3) Грот Н.Я. Критика понятия свободы воли в связи с понятием причинности / Н.Я. Грот. – М. : Типография А. Гатцука, 1889. – 123 с.
- 4) Кант И. Метафизика нравов в двух частях / И. Кант // Соч. в 6-ти томах. – Т. 4. Ч. 2. – М.: Мысль, 1965. – С. 107-453.
- 5) Кант И. Основы метафизики нравственности / И. Кант // Соч. в 6-ти томах. – Т. 4. Ч. 1. – М.: Мысль, 1965. – С. 219-310.
- 6) Леони Б. Свобода и закон / Бруно Леони ; пер.с англ. В. Кошкина под ред. А. Куряева. – М. : ИРИСЭН, 2008. – 308 с.
- 7) Неновски Н. Право и ценности / Н. Неновски; пер.с болг., вступ. ст. и пер. В.М. Сафронова; под ред. В.Д. Зорькина. – М. : Прогресс. 1987. – 245 с.
- 8) Новгородцев П.И. Об общественном идеале / П.И. Новгородцев. – М. : Изд-во «Пресса», 1991. – 47 с.
- 9) Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности /

- Л.И. Петражицкий. – СПб. : Издательство «Лань», 2000. – 608 с.
- 10) Проблемы ценностного подхода в праве: традиции и обновление / РАН, Институт государства и права ; отв.ред. В. С. Нерсисянц [и др.]. – М. : [б.в.], 1996. – 89 с.
 - 11) Рикёр П. Справедливое / П. Рикер ; пер с фр. Б. Скуратова, П. Хицкого. Послесловие - Э. Шлоссер. – М. : Издательство «Гнозис», Издательство «Логос», 2005. – 304 с.
 - 12) Ролз Дж. Теория справедливости / Джон Ролз ; научн.ред. В.В. Целищев. – Новосибирск : Изд-во Новосибирского университета, 1995. – 500 с.
 - 13) Фридмен М., Хайек Ф. О свободе / Милтон Фридмен и Фридрих Хайек ; под общ. ред. А. Куряева. – М. : Социум, Три квадрата, 2003. – 182 с.
 - 14) Фуллер Лон Л. Мораль права / Фуллер Лон Л. ; пер.з англ. Н. Комарова.– К. : Сфера, 1999. – 232 с.

монографії

- 1) Балинська О.М. Семіотика права : монографія / О.М Балинська. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
- 2) Бандура О.О. Єдність цінностей та істини у праві / О.О. Бандура. – К.: Вид.- справ України, 2000. – 200 с.
- 3) Бачинин В.А. Морально-правовая философия / В.А. Бачинин. – Х. : Консум, 2000. – 208 с.
- 4) Бибахин В.В. Введение в философию права / В.В. Бибахин. – М. : ИФ РАН, 2005. – 345 с.
- 5) Горобец К.В. Аксиосфера права: философский и юридический дискурс : монографія / К.В. Горобец. – Одесса : Фенікс, 2013. – 218 с.
- 6) Грищук О.В. Людська гідність у праві: філософські проблеми / О.В. Грищук. – Львів : ЛьвДУВС, 2007. – 428с.
- 7) Грищук О.В., Добош З.А. Конвергенція справедливості і права : філософсько-правовий аспект : монографія / О.В. Грищук, З.А. Добош. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. – 268 с.
- 8) Грищук О.В., Гелеш А.І. Формування та розвиток ідеї гуманізму в праві : монографія / О.В. Грищук, А.І. Гелеш. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права 2013. – 288 с.
- 9) Дробницкий О.Г. Моральная философия : избранные труды / О.Г. Дробницкий ; сост. Р.Г. Апресян. – М. : Гардарики, 2002. – 523 с.
- 10) Закомлистов А.Ф. Юридическая философия / А.Ф. Закомлистов. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 548 с.
- 11) Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Философия права / Г.И. Иконникова, В.П. Ляшенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 364 с.
- 12) Кузьмин В.П. Онтология права в информационном и аксиологическом аспектах : монографія / В.П. Кузьмин, П.В. Кузьмин. – Хабаровск : Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2015. – 117 с.
- 13) Кравченко Л.В. Справедливість як вибір / Л.В. Кравченко. – К.: Молодь, 1998. – 256 с.
- 14) Павлов В.И. От классического к неклассическому юридическому дискурсу. Очерки общей теории и философии права : монографія / В.И. Павлов ; М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь». – Минск : Акад. МВД, 2011. – 319 с.
- 15) Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стовба / (Відп. ред. В. С. Бігун). – К., 2009. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»)
- 16) Рабинович П.М. Социалистическое право как ценность / П.М. Рабинович. – Изд. 2-е, стереотип. – Одесса : «Юридична література», 2006. – 187 с.
- 17) Рабінович С.П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні : монографія / С.П. Рабінович. – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 576 с.

- 18) Ромашов Р. и др. Право – язык и масштаб свободы / Р. Ромашов, Ю. Ветютнев, Е. Тонков. – СПб. : Алетейя, 2015. – 448 с.
- 19) Соловьев Э.Ю. Категорический императив нравственности и права / Э.Ю. Соловьев. – М. : Прогресс-Традиция, 2005. – 416 с.
- 20) Честнов И.Л. Постклассическая теория права : монография / И.Л. Честнов. – СПб. : Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.
- 21) Юриспруденция в поисках идентичности: сб.статей, переводов, рефератов / под общ.ред. С.Н. Касаткина. – Самара : Самар.гуманит.акад., 2010. – 332 с.

наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Права і свободи людини та громадянина: загальнотеоретичні питання та проблеми забезпечення» // Право України. – 2010. – № 2. – С. 4-81.
- 2) Бандура О. Істина як загальна та правова цінність / О. Бандура // Право України. – 2010. – № 2. – С.88-95.
- 3) Бочаров Д. Вчення про знак як методологічна основа теорії і права / Д. Бочаров // Право України – 2014. – № 4. – С.166-173.
- 4) Гончаров В. До питання про значення (смісл) юридичної норми / В. Гончаров // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 4. – С.99-102.
- 5) Гусейнов А. Мораль и насилие / А.А. Гусейнов // Вопросы философии. – 1990. – № 5. – С. 134–141.
- 6) Гусейнов А. Об идее абсолютной морали / А.А. Гусейнов // Вопросы философии. – 2000. – № 3. – С. 3–12.
- 7) Гусейнов А. Сослагательное наклонение морали / А.А. Гусейнов // Вопросы философии. – 2001. – № 3. – С. 3–32.
- 8) Коломієць Ю., Задерій І. Гідність людини як юридична категорія / Ю.М. Коломієць, І.А. Задерій // Право і безпека. – 2011. – № 2. – С.15-19.
- 9) Кондратьев Р. Моральний імператив у правозастосуванні / Р. Кондратьев // Право України. – 2010. – № 5. – С.106-114.
- 10) Кравченко Ю. До питання про правову свободу / Ю.В. Кравченко // Право і безпека. – 2003. – Т.2. – № 3. – С.27-30.
- 11) Кравченко Ю. Свобода як постулат / Ю.В. Кравченко // Право і безпека. – 2003. – Т.2. – № 4. – С.49-52.
- 12) Кузьмина Е. Философские основания понимания свободы / Е.И. Кузьмина // Кузьмина Е.И. Психология свободы : теория и практика. – СПб. : Питер, 2007. – С.14-114.
- 13) Мамчин П. Феноменологія справедливості : сократичний підхід / П.І. Мамчин // Юридична психологія в Україні: здобутки та перспективи : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 24 квіт. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С.99-102.
- 14) Панкевич О. Право людини на свободу: православна та католицька інтерпретації / О. Панкевич // Право України – 2015. – № 2. – С.64-72.
- 15) Прокопов Д. Деонтологічні системи природного права у європейській правовій думці XVII – середини XVIII століть / Д. Прокопов // Юридична Україна. – 2010. – № 3. – С.17-24.
- 16) Скакун О. Філософське розуміння справедливості / О.Є. Скакун // Право і безпека. – 2007. – Т.6. – № 2. – С.39-43.
- 17) Тимошенко В. Свобода і необхідність в історії політико-правової думки / В. Тимошенко // Право України. – 2006. – № 10. – С. 24-28.
- 18) Хримли И. Перспективы развития морали и права в современном измерении / И. Хримли // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 3. – С.118-122.
- 19) Цимбалюк М. Суспільно-буттєва рівновага та онтологія справедливості / М. Цимбалюк // Право України. – 2011. – № 3. – С. 212-219.
- 20) Цинцадзе Н. Категории правовой аксиологии : значение и содержание / Н.С. Цинцадзе // Вестник ТГУ. – 2013. – Вып. 6 (122). – С.195-200.

Тема 6. Правова антропологія (2 год.).

Мета заняття:

- розкрити антропологічну природу та засади права та показати особистісний вимір права;
- розглянути історичний розвиток антропологічно-правових знань та основні категорії правової антропології;
- розширити категоріальний апарат мислення слухачів.

Основні поняття теми: антропологія, філософська антропологія, антропологія права, правова (юридична) антропологія, людина юридична, людина правова, людина моральна, людське буття, егоїзм, юридичний позитивізм, особистість, статус, роль, правосвідомість, права людини.

План.

- 1) Антропологія права: поняття, предмет.
- 2) Юридичні джерела антропології права. Історико-порівняльна школа права (Р. Мен, М.М. Ковальовській).
- 3) Філософсько-антропологічні джерела антропології права.
- 4) Юридична антропологія в Україні: основні ідеї та підходи. Соціально-економічні і політичні причини, що визначають розвиток антропології права в Україні
- 5) Людина як правова істота:
- 6) Філософсько-правова думка про правові характеристики людини.
- 7) Механізми формування правової особистості Правова соціалізація.

Питання для самостійного контролю знань:

- 1) Що вивчає філософська і правова антропологія?
- 2) Як пов'язані між собою «образ людини» і «образ права»?
- 3) Що таке «правова людина»?
- 4) Що являє собою природа людини і в чому полягає необхідність правопорядку?
- 5) Що з погляду сучасної філософії становлять права людини і який зміст стосовно них мають вирази «природні», «священні», «невідчужувані»?
- 6) Як обґрунтувати безумовну цінність прав людини?
- 7) Яку функцію виконують права людини в сучасному світі?
- 8) Яка, на Ваш погляд, форма індивідуального буття людини (індивід, особистість, індивідуальність) відповідає поняттю суб'єкта права?

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або презентацій):

- 1) Генеза поняття правової антропології.
- 2) Внесок вітчизняних етнографів до розробки проблеми звичаєвого права.
- 3) Антропологія права як прикладна дисципліна (західний колоніальний досвід).
- 4) Ідеї природних, невідчужуваних прав і свобод людини.
- 5) Проблема евтаназії у сучасній юриспруденції.
- 6) Права людини і комунікація.
- 7) Філософсько-правові проблеми клонування.
- 8) Зародження особистого статусу .
- 9) Правове положення статі у традиційному суспільстві.
- 10) Звичаєво-правові аспекти гендера у сучасному суспільстві.
- 11) Правове положення особи в індуїзькому праві.
- 12) Правове положення особи у канонічному (християнському) праві.
- 13) Мусульманське право і розуміння правового статусу особи за ним.

Список літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. :

- ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.
- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
 - 3) Марченко О.В. Філософія права: навч. посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
 - 4) Онтологія, аксіологія, антропологія, гносеологія філософсько-правових вчень: навч. посібник / За заг. ред. В.В. Кузьменка. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний ун-т внутр. справ, 2015. – 246 с.
 - 5) Патеї-Братасюк М. Антропоцентрична теорія права : навч. посіб. / М. Патеї-Братасюк. – К. : б/в, 2010. – 396 с.
 - 6) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч. посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
 - 7) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
 - 8) Філософія права : навч. посібник / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
 - 9) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
 - 10) Философии права. Хрестоматия: учебн. пособие для студентов высш. учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

підручники, видані за кордоном

- 1) The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / Edited by Jules L. Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 737 с.
- 2) Ершов Ю.Г. Философия права : учебн. пособие / Ю.Г. Ершов. – Екатеринбург : Изд-во Урал. академия гос. службы, 2011. – 240 с.
- 3) Золкин А.Л. Философия права : учебник / А.Л. Золкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 383 с.
- 4) Ковлер А.И. Антропология права: Учебник для вузов / А.И. Ковлер. – М. : Изд-во НОРМА (Издательская группа НОРМА– ИНФРА-М), 2002. – 480 с.
- 5) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций / С.В. Моисеев. – 4-е изд. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2013. – 265 с.
- 6) Нерсесянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсесянц. – М. : Издательская группа Норма – Инфра-М, 2005. – 656 с.
- 7) Права человека : учебник / Отв. ред. Е.А. Лукашева. – 2-е изд., перераб. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. – 560 с.
- 8) Рулан Н. Юридическая антропология : учебник для вузов / Н. Рулан ; пер. с франц.; ответ. ред. В.С. Нерсесянц. – М. : Издательство НОРМА, 1999. – 310 с.

Першоджерела

- 1) Алексеев Н.Н. Основы философии права / Н.Н. Алексеев. – СПб. : Изд-во «Лань», 1999. – 256 с.
- 2) Бенуа А. По ту сторону прав человека. В защиту свобод / Алан де Бенуа ; пер. с фр. – М. : Институт Общегуманитарных исследований, 2015. – 144 с.
- 3) Грот Н.Я. Критика понятия свободы воли в связи с понятием причинности / Н.Я. Грот. – М. : Типография А. Гатцука, 1889. – 123 с.
- 4) Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов [Курс лекций, прочитанных на юридическом факультете Открытого Брюссельского ун-та] / Э. Давид. – М. : Международ. Комитет Красного Креста, 2011. – 1144 с.
- 5) Жижек С. Против прав человека / С. Жижек. – М. : Свободное марксистское издательство, 2010 – 34 с.
- 6) Немецкая историческая школа права / П.И. Новгородцев. – Челябинск : Социум, 2010.

– 523 с.

- 7) Новгородцев П.И., Покровский И.А О праве на существование : социально-философские этюды / П.И. Новгородцев, И.А. Покровский. – СПб.-М. : Издание Т-ва М.О. Вольф, 1883. – 640 с.
- 8) Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л.И. Петражицкий. – СПб. : Издательство «Лань», 2000. – 608 с.
- 9) Финнис Дж. Естественное право и естественные права / Джонн Финнис ; пер.с англ. В.П. Гайдамака и А.В. Панихиной. – М. : ИРИСЭН, Мысль, 2012. – 554 с.

Монографії

- 18) Антропология права : філософський та юридичний виміри (стан,проблеми, перспективи) : Статті учасників VII Міжнародного «круглого столу» (м. Львів, 9-10 грудня 2011 року). – 2-е вид., виправ. і доп. – Львів : Галицький друкар, 2012. – 612 с.
- 19) Архипов С.И. Субъект права : теоретическое исследование / С.И. Архипов. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 469 с.
- 20) Бачинин В.А. Морально-правовая философия / В.А. Бачинин. – Х. : Консум, 2000. – 208 с.
- 21) Бибахин В.В. Введение в философию права / В.В. Бибахин. – М. : ИФ РАН, 2005. – 345 с.
- 22) Галицький І.В. Толерантність в правовому житті сучасної України : монографія / І.В. Галицький. – Одеса : Фенікс, 2012. – 144 с.
- 23) Гарасимів Т.З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір : монографія / Т.З. Гарасимів. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – 420 с.
- 24) Грищук О.В. Людська гідність у праві: філософські проблеми / О.В. Грищук. – Львів : ЛьвДУВС, 2007. – 428с.
- 25) Грищук О.В., Романинець М.Р. Формування та розвиток ідеї відповідальності людини в праві: монографія / О.В. Грищук, М.Р. Романинець. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 268 с.
- 26) Дробницький О.Г. Моральная философия : избранные труды / О.Г. Дробницький ; сост. Р.Г. Апресян. – М. : Гардарики, 2002. – 523 с.
- 27) Закомлистов А.Ф. Юридическая философия / А.Ф. Закомлистов. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 548 с.
- 28) Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Философия права / Г.И. Иконникова, В.П. Ляшенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 364 с.
- 29) Исаев И.А. Топос и номос. Пространства правопорядков : монография / И.А. Исаев. – М. : Норма, 2007. – 416 с.
- 30) Рабинович П.М. Социалистическое право как ценность / П.М. Рабинович. – Изд. 2-е, стереотип. – Одесса : «Юридична література», 2006. – 187 с.
- 31) Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право: Вопросы теории и практики / Отв. ред. В.А. Туманов. – М.: Наука, 1986. – 256 с.
- 32) Сюкияйнен Л.Р. Шариат и мусульманско-правовая культура / Отв. ред. Б.Н. Топорнин. – М.: ИГиП РАН, 1997. – 46 с.
- 33) Філософія прав людини / За редакції Ш. Госепата та Г. Ломанна ; пер.з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 320 с.
- 22) Честнов И.Л. Постклассическая теория права : монография / И.Л. Честнов. – СПб. : Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.
- 23) Юриспруденция в поисках идентичности: сб.статей, переводов, рефератов / под общ.ред. С.Н. Касаткина. – Самара : Самар.гуманит.акад., 2010. – 332 с.

наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Права і свободи людини та громадянина: загальнотеоретичні питання та проблеми забезпечення» // Право України. – 2010. – № 2. – С. 4-81.
- 2) Алексі Р. Існування прав людини / Р. Алексі // Право України. – 2011. – № 8. – С. 121-

- 3) Бернюков А. Правова реальність : постановка питання в сучасному методологічному форматі / А. Бернюков // Підприємництво, господарство і право. – 2014. – № 3. – С.3-7.
- 4) Бордун-Комар Н.І. Генеза ідеї природних прав людини в історії філософсько-правової думки / Н.І. Бордун-Комар // Право.ua. – 2015. – № 2. – С.169-174.
- 5) Гетьман І. Ідея правового спілкування в сучасному суспільстві / І.В. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2004. – Вип. 7. – С.174-182
- 6) Гусейнов А. Мораль и насилие / А.А. Гусейнов // Вопросы философии. – 1990. – № 5. – С. 134–141.
- 7) Гусейнов А. Об идее абсолютной морали / А.А. Гусейнов // Вопросы философии. – 2000. – № 3. – С. 3–12.
- 8) Гусейнов А. Сослагательное наклонение морали / А.А. Гусейнов // Вопросы философии. – 2001. – № 3. – С. 3–32.
- 9) Єрмоленко Д. Філософсько-правові засади обґрунтування та підстави виділення проблеми правового виховання молоді за часів Відродження та Просвітництва / Д.О. Єрмоленко // Право і безпека. – 2012. – № 3. – С. 13-17.
- 10) Жидовцева О. Структура та функції професійної правосвідомості / О.А. Жидовцева // Право і безпека. – 2012. – № 1. – С. 13-17.
- 11) Кистяковский Б. Общество и индивид / Б.А. Кистяковский ; пер. Е.М. Довгань. // Социологические исследования. – 1996. – № 2. – С. 103-115.
- 12) Кондратьев Р. Моральний імперативу правозастосуванні / Р. Кондратьев // Право України. – 2010. – № 5. – С.106-114.
- 13) Орлеан А. Людина як предмет злочину / А.М. Орлеан // Право і безпека. – 2004. – Т.3. – № 1. – С.125-128.
- 14) Оробець К. Правова свідомість: загальнотеоретичний зріз / К.М. Оробець // Право і безпека. – 2002. – № 3. – С.66-68.
- 15) Савчук С. Антична філософія вини / С.В. Савчук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб.наук. праць. – Чернівці : Рута, 2013. –Вип. 682 : Правознавство. –С. 13-17.
- 16) Савчук С. В. Культура вини / С. В. Савчук // Філософія права і загальна теорія права. – 2014. - №1-2. – С. 442-451.
- 17) Тімуш І. Гуманістичний зміст права та його переосмислення в умовах демократизації суспільства / І. Тімуш // Право України. – 2010. – № 9. – С. 139-145.
- 18) Тімуш І. Правова реальність і правосвідомість: інтегральне розуміння змісту та взаємозв'язку / І. Тімуш // Право України. – 2011. – № 8. – С. 61-70.
- 19) Тімуш І. Співвідношення реального та належного як філософсько-правова проблема / І. Тімуш // Право України. – 2010. – № 12. – С. 80-87.
- 20) Тимошенко В. Свобода і необхідність в історії політико-правової думки / В. Тимошенко // Право України. – 2006. – № 10. – С. 24-28.
- 21) Тимошенко В. Ідея прав людини у творчості Б. Кістяківського / В. Тимошенко // Право України. – 2011. – № 8. – С.324-329.
- 22) Токарчук О. Концептуальні засади вчення С.П. Шелухіна / О. Токарчук // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 1. – С.88-93.
- 23) Чайковский С. Нігілістичні прояви життєдіяльності суспільства як антипод феномена поваги до права / С. Чайковский // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 1. – С.25-29.
- 24) Шалютин Б. Закон, юридический закон и общественный договор / Б.С. Шалютин // Вопросы философии.- 2006.- № 11.- С.27-46.
- 25) Яковюк И. Правовая культура как характеристика качественного состояния правовой системы / И. Яковюк // Право України. – 2013. – № 1. – С. 117-132.

Тема 7. Інституційний вимір права і влади (2 год.).

Мета заняття: виявити існуючі взаємовідносини права і влади, права і правопорядку; розкрити специфіку політико-правових інститутів та їх роль у здійсненні права; сприяти усвідомленню сутності філософських проблем права і влади в суспільстві, що трансформується; охарактеризувати специфіку правової культури.

Основні поняття теми: політико-правовий інститут, держава, влада, авторитет, тотальна влада, моральна влада, примус, насильство, санкції, легітимізація, легітимність, правова держава, соціальна держава, громадянське суспільство, бюрократія, правова культура.

План.

1. Поняття влади в філософсько-правовому дискурсі.
2. Роль права в легітимації влади.
3. Правова держава: сутність, ознаки. Співвідношення «правова» та «соціальна» держава.
4. Республіканська і монархічна правосвідомість.
5. Фашизм й диктатура: світоглядні основи та специфіка інституційного співвідношення права.
6. Демократія і бюрократія. Проблема встановлення суспільного контролю над управлінською діяльністю
7. Філософсько-світоглядні основи заперечення влади і держави. Правовий нігілізм.
8. Суд як інституція та влада. Судова процедура та судові рішення.

Питання для самостійного контролю знань:

- 1) Яка роль політико-правових інститутів у соціальному житті людини?
- 2) Чому не може бути здійснено право без інститутів?
- 3) Що таке влада? Як співвідносяться влада і право?
- 4) Як співвідносяться держава і право і в чому зміст понять правління права і верховенство права?
- 5) Що таке громадянське суспільство? Які перспективи його формування в Україні?
- 6) Яким чином можна застосовувати знання з плебсології в управлінні державою?
- 7) Які критерії визначення існуючого стану речей у якості «соціального порядку»?
- 8) Допустима постановка питання про моральної легітимації влади?
- 9) Потребує повстання та державний переворот у власної легітимації (проблема «конституційного права народу на захист від тирана і повстання») ?
- 10) Ніж політичний програш відрізняється від поразки?
- 11) Чому фашизм трактується як виняткове явище, що має конкретно-історичну форму втілення?

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або презентації):

- 1) Соціальна держава: теоретико-концептуальний розвиток.
- 2) Правова держава: філософський аспект.
- 3) Філософське осмислення громадянського суспільства.
- 4) Історичні форми форми соціального захисту.
- 5) Громадська модель публічної влади і місце людини у ній.
- 6) Характеристика періоду вождеств.
- 7) Право як спосіб солідаризації суспільства.
- 8) Солідарність як ідеал соціального устрою.
- 9) Філософські проблеми правотворчості і правозастосування в посттоталітарному суспільстві.

Список літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Баумейстер А.О. Філософія права : навч.посібник для вузів / А.О. Баумейстер. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 311 с.

- 2) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 4) Михненко А.М. Інституалізація суспільного розвитку : навч. посіб. / А.М. Михненко, Е. М. Макаренко, Н. Г. Макаренко. - К. : НАДУ, 2011. - 292 с.
- 5) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
- 6) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 7) Філософія права : навч.посібник / О.О. Бандура. С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін., за заг. ред. М.В. Костецького, Б.І. Миля. – К. : Юрінком Інтер, 2000 – 336 с.
- 8) Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
- 9) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

підручники, видані за кордоном

- 1) The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law / Edited by Jules L. Coleman, Kenneth Einar Himma, and Scott J. Shapiro. – New York : Oxford University Press Inc., 2002. – 737 с.
- 2) Бачинин В.А. Энциклопедия философия и социологии права / В.А. Бачинин. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 1093 с.
- 3) Еллинек Г. Общее учение о государстве : учебн.пособие / Г. Еллинек. – СПб. : Юридический центр-Пресс, 2004. – 1050 с.
- 4) Ершов Ю.Г. Философия права : учебн.пособие / Ю.Г. Ершов. – Екатеринбург : Изд-во Урал.академия гос.службы, 2011. – 240 с. (есть о смертной казни).
- 5) Золкин А.Л. Философия права : учебник / А.Л. Золкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 383 с.
- 6) Михалкин Н.В. Философия права : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н.В. Михалкин, А.Н. Михалкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – 392 с.
- 7) Моисеев С.В. Философия права. Курс лекций / С.В. Моисеев. – 4-е изд. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2013. – 265 с.
- 8) Нерсисянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсисянц. – М. : Издательская группа Норма – Инфра-М, 2005. – 656 с.
- 9) Тихонравов Ю.В. Основы философии права: учебн.пособие / Ю. В. Тихонравов . – М. : Вестник, 1997. – 608 с.
- 10) Шалютин Б.С., Кисель И.В. Происхождение и сущность права и государства : учебник / Б.С. Шалютин, И.В. Кисель. – Екатеринбург : Изд-во Уральского института экономики, управления и права, 2012. – 115 с.

першоджерела

- 1) Агамбен Дж. Ното sacer. Чрезвычайное положение / Дж. Агамбен ; пер.с итал. М. Велижев, И. Левина, О. Дубицкая, П. Соколов. – М. : Изд-во «Европа», 2011. – 148 с.
- 2) Баренбойм П. Соотношение доктрин Верховенство права и правового государства как главный вопрос философии права и конституционализма / Петр Баренбойм. – М. : ЛУМ, 2013 – 128 с.
- 3) Бентам И. Тактика законодательных собраний / Иеремия Бентам ; пер.с англ. – Челябинск : Социум, 2006. – 208 с.
- 4) Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бержель; под. общ. ред. В.И. Даниленко ; пер. с фр. – М. : Издательский дом NOTA BENE, 2000. – 576 с.
- 5) Герваген Л.Л. Обязанности как основание права / Л.Л. Герваген. – СПб. : Типография

- железнодорожных изданий А.Ф. Штольценбурга, 1908. – 208 с.
- 6) Гроций Г. О праве войны и мира / Г. Гроций; репринт с изд. 1956 г. – М.: Ладомир, 1994. – 868 с.
 - 7) Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер.с фр. В.А. Туманова. – М.: Междунар. отношения, 1999. – 400 с.
 - 8) Залеский В.Ф. Власть и право. Философия объективного права / В.Ф. Залеский. – Казань : Типография Б.Л. Домбровецкого, о. Вячеслава, 1897. – 314 с.
 - 9) Ильин И.А. О монархии и республике // Ильин И. А. Собрание сочинений: В 10 т. /Сост. и коммент. Ю. Т Лисицы; Худож. Л. Ф. Шканов. — М.: Русская книга, 1994. — Т.4 С.415-577.
 - 10) Окіншевич Л. Вступ до науки про право і державу / Л. Окіншевич. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1987. - 223 с.
 - 11) Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л.И. Петражицкий. – СПб. : Издательство «Лань», 2000. – 608 с.
 - 12) Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус ; аер. з нім. Є.М. Причепій [та ін.] ; ред. пер. Є.М. Причепій. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.

монографії

- 1) Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія / В.С. Бігун. – К., 2011. – 303 с. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»)
- 2) Биbihин В.В. Введение в философию права / В.В. Биbihин. – М. : ИФ РАН, 2005. – 345 с.
- 3) Закомлистов А.Ф. Юридическая философия / А.Ф. Закомлистов. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 548 с.
- 4) Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Философия права / Г.И. Иконникова, В.П. Ляшенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 364 с.
- 5) Панов М.І. Політико-правові інститути сучасності: структура, функції, ефективність : моногр. / М.І. Панов, Л.М. Герасіна, В. Д. Воднік, О. Г. Данилян, Г. П. Клімова; ред.: М. І. Панов, Л. М. Герасіна; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. - К. : Вид. дім "Ін Юре", 2005. - 381 с.
- 6) Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз : монографія / За заг. ред. акад. АПрН України М. І. Панова, проф. О. Г. Данильяна. – Х.: Право, 2004. – 360 с.
- 7) Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стівба / (Відп. ред. В. С. Бігун). – К., 2009. – 316 с. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»)
- 8) Скригонюк М. Плебсологія як філософсько-правове вчення : монографія / Микола Скригонюк ; КНУТШ. – Київ : Парапан, 2008. – 764 с.
- 9) Яковлюк І.В. Соціальна держава: питання теорії та шляхи її становлення : дисертація 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень на здобуття наукового ступеня к.юр.н. / І.В. Яковлюк. – Харків : НЮА ім. Я. Мудрого, 2000. – 187 с.

наукові статті

- 1) Актуальна тема номера «Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан і стратегія розвитку» // Право України. – 2014. – № 4. – С. 9-159.
- 2) Актуальна тема номера «Права і свободи людини та громадянина: загальнотеоретичні питання та проблеми забезпечення» // Право України. – 2010. – № 2. – С. 4-81.
- 3) Актуальна тема номера «Правова держава і громадянське суспільство в Україні: питання теорії і практики» // Право України. – 2010. – № 7. – С. 4-87.
- 4) Белькович Р.Ю. Против государства: радикальный конституционализм Лисандера Спунера / Р.Ю. Белькович // Известия высших учебных заведений. Правоведение. –

2008. – № 6. – С. 108-127.
- 5) Гаврилюк Р. Правова природа суспільства: антропосоціокультурний підхід / Р. Гаврилюк // Право України – 2015. – № 4. – С.110-137.
 - 6) Гетьман І. Ідея правового спілкування в сучасному суспільстві / І.В. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2004. – Вип. 7. – С.174-182
 - 7) Жовтобрюх М. Соціалізм, консерватизм і лібералізм у концепції соціальної держави Л. фон Штейна / М. Жовтобрюх // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 12. – С.10-14.
 - 8) Кистяковский Б. Общество и индивид / Б.А. Кистяковский ; пер. Е.М. Довгань. // Социологические исследования. – 1996. – № 2. – С. 103-115.
 - 9) Кистяковский, Б. А. В защиту права (Интеллигенция и правосознание) / Б.А. Кистяковский // Вехи : сб. статей о русской интеллигенции. – М. : Правда, 1991. – С. 122-149.
 - 10) Конопелько О. Особливості формування ідеологічної функції сучасної держави: постановка проблеми / О.В. Конопелько // Право і безпека. – 2013. – № 1. – С.18-23.
 - 11) Котляревский С.А. Власть и право / С. А. Котляревский // Котляревский С.А. Избранные труды; [сост., автор вступ. ст., коммент. К. А. Соловьев]. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – С.253-624.
 - 12) Крисюк Ю. Світоглядний смисл соціального порядку / Ю. Крисюк // Право України. – 2001. – № 4. – С.67-72.
 - 13) Михайленко О. Сутність плебсології та запобігання заворушенням / О. Михайленко // Право України. – 2010. – № 2. – С.96-101.
 - 14) Поклонська О. Співвідношення влади й авторитету / О. Поклонська // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 12. – С.6-9.
 - 15) Стеценко С. Соціальна держава: теоретично-методологічні основи дослідження / С. Стеценко // Право України. – 2014. – № 2. – С. 252-261.
 - 16) Тімуш І. Гуманістичний зміст права та його переосмислення в умовах демократизації суспільства / І. Тімуш // Право України. – 2010. – № 9. – С. 139-145.
 - 17) Цимбалюк М. Формування та реалізація ідеї правового суспільства у процесі розвитку інститутів народовладдя / М. Цимбалюк // Право України. – 2011. – № 7. – С.161-169
 - 18) Чайковский С. Нігілістичні прояви життєдіяльності суспільства як антипод феномена поваги до права / С. Чайковский // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 1. – С.25-29.
 - 19) Шалютин Б. Закон, юридический закон и общественный договор / Б.С. Шалютин // Вопросы философии.- 2006.- № 11.- С.27-46.
 - 20) Яковюк И. Правовая культура как характеристика качественного состояния правовой системы / И. Яковюк // Право України. – 2013. – № 1. – С. 117-132.

Тема 8. Філософія покарання (2 год.).

Мета заняття:

- транспозиція наявних у слухачів знань з кримінального права та кримінології в площину філософії;
- надання узагальнення щодо історичної еволюції та основних теоретико-концептуальних позицій щодо злочину, кари та покарання.

Основні поняття теми: злочин, кара, покарання, відплата, доля, принцип талону, смертна кара, «консеквенціалістські» і «нонконсеквенціалістські» теорії покарання, ізоляція, одиночне ув'язнення, неправ, аномія.

План.

1. Онтологія злочину: теоретичні проблеми визначення поняття злочину. Соціологічні концепції злочину.

2. Методологічне підґрунтя вивчення правосуддя. Філософське розуміння відплати та долі.
3. Природа помсти і юридична інтерпретація мети покарання.
4. Метафізичний, ритуальний та екзистенціальний сенс покарання.
5. Звільнення від покарання: моральний, політичний та юридичний сенс.

Питання для самоконтроля:

- 1) У чому відмінність правосуддя від санкціонованої розправи?
- 2) Відплата і помста: синоніми або антоніми?
- 3) Чим захист як соціально-політичної стратегії відрізняється від війни?
- 4) Судове рішення і наказ посадової особи: які їхні подібність і відмінності?
- 5) Чи є принцип слідування нормі гарантією від судового свавілля?
- 6) Суспільство без правосуддя: чи можливе воно?
- 7) Які соціальні наслідки та юридичний, політичний і філософський зміст судової помилки і практики винесення неправосудних вироків?

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або презентації):

- 1) Право як примусовий порядок.
- 2) Екзистенціальна природа злочину.
- 3) Вбивство і самогубство як найстрашніші форми злочину.
- 4) Право і держава: ініціація злочину і боротьба з ним.
- 5) Походження і розвиток інституту покарання.
- 6) Право покарання: соціальний і екзистенціальний аспекти.
- 7) Смертна кара як вища міра покарання: філософсько-правовий аналіз.
- 8) Філософсько-правові концепції покарання і прощення.
- 9) Екзистенціальна філософія вини.
- 10) Філософські підстави покарання.
- 11) Філософсько-правові аспекти смертної кари.
- 12) Адекватність покарання як юридична та морально-етична проблема.

Список рекомендованої літератури:

підручники, видані на Україні

- 1) Бачинін В.А. та ін. Філософія права : підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 2) Бачинин В.А. Філософія права и преступления / В.А. Бачинин ; худож.-оформитель Д. Гапчинский. – Х. : Фолио, 1999. – 607с.
- 3) Марченко О.В. Філософія права: навч.посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с
- 4) Сливка С.С. Проблеми філософії права : навч.посіб. / С.С. Сливка. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
- 5) Сливка С.С. Філософія права : підручник / С.С. Сливка – К. : Атака 1999. – 260 с.
- 6) Философии права. Хрестоматия: учебн.пособие для студентов высш.учеб. заведений / под ред. Н.И. Панова ; состав.: Панов Н.И., Бачинин В.А., Святоцкий А.Д. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2002. – 692 с.

першоджерела

- 1) Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа; биограф.очерк и пер.книги Беккариа проф..М.М. Исаева. – М. : Юрид. узд-во НКЮ СССР, 1939. – 465 с.
- 2) Гогель С.К. Значение тюремного заключения как наказания в прошлое и настоящее время. Единство действия в уголовном праве / С.К. Гогель. – СПб. : Типография М. Акинфиева и И. Леонтьева, 1904. – 32 с.
- 3) Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов [Курс лекций, прочитанных на юридическом факультете Открытого Брюссельского ун-та] / Э. Давид. – М. : Междунар. Комитет Красного Креста, 2011. – 1144 с.
- 4) Еллинек Г. Социально-этическое значение права, неправды и наказания / Георг Еллинек ; под ред. А.А. Рождественнского ; пер. И.И. Власова ; предисл. П.И.

- Новгородцева. – М. : Изд-е Н.Н. Ключкова, Тов-во «Печатня С.П. Яковлева», 1910. – IX, 148 с.
- 5) Жижек С. Против прав человека / С. Жижек. – М. : Свободное марксистское издательство, 2010 – 34 с.
 - 6) Кистяковский А.Ф. Исследование о смертной казни / А.Ф. Кистяковский. – Тула: Автограф, 2000. – 270 с.
 - 7) Кони А.Ф. Судебные речи / А.Ф. Кони // Кони А.Ф. Собр.соч.в 8-ми т.– М. : Юрид. лит-ра, 1967. – Т.3. – 541 с.
 - 8) Ламброзо Ч. Преступление. Новейшие успехи науки о преступнике. Анархисты / Ч. Ламброзо ; сост и предисл. В.С. Овчинского. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 320 с.
 - 9) Оксфордська історія в'язниць: практика покарання в західному суспільстві: збірник статей 14 авторів / Морріс Н., Ротмен Д.Дж. (ред.) ; пер. з англ. – К. : Всесвіт, 2009. – 560 с.
 - 10) Сорокин П. Преступление и кара, подвиг и награда: Социологический этюд об основных формах общественного поведения и морали / П.А. Сорокин ; вступ. ст., сост и примеч. В.В. Сапова. – М. : Астрель, 2006. – 618 с.
 - 11) Ферри Э. Уголовная социология / Э. Ферри ; сост и предисл. В.С. Овчинского. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 658 с.
 - 12) Фойницкий И.Я. Учение о наказании в связи с тюрьмоведением / И.Я. Фойницкий. – М. : Добросвет-2000; Городец, 2000. – 464 с.
 - 13) Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы / Мишель Фуко ; пер.с.фр. В. Наумова, под ред. И. Борисовой. – М. : Изд-во «Ad Marginem», 1999. – 480 с.

монографії

- 1) Безверхов А.Г., Жуков А.В. Теории наказания (в истории философской мысли) : учеб. пособие / А. Г. Безверхов, А. В. Жуков ; Самарский гос. ун-т. Кафедра уголовного права и криминологии. - Самара : Самарский университет, 2001. - 48 с.
- 2) Вейнингер О. Последние слова / О. Вейнингер ; пер.с нем. – К.: Гос. биб-ка Украины для юношества, 1995. – 256 с.
- 3) Галицький І.В. Толерантність в правовому житті сучасної України : монографія / І.В. Галицький. – Одеса : Фенікс, 2012. – 144 с.
- 4) Гарасимів Т.З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір : монографія / Т.З. Гарасимів. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – 420 с.
- 5) Квашиш В.Е. Смертная казнь. Мировые тенденции, проблемы и перспективы / В.Е. Квашиш. – М. : Юрайт, 2008 – 800 с.
- 6) Керимов Д.А. Философские проблемы права / Д.А. Керимов. – М. : Изд-во «Мысль», 1972. – 472 с.
- 7) Мельничук Н. Ю. Категорії «злочин» та «покарання» у філософсько-правовому вимірі : монографія / Н.Ю. Мельничук – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 440 с.
- 8) Поздняков Э.А. Философия преступления / Э.А. Поздняков. – М. : б/и, 2001. – 576 с.
- 9) Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стובה / (Відп. ред. В. С. Бігун). – К., 2009. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»).
- 10) Рагимов И. М. Философия наказания и проблемы его назначения. — Баку: Дипломат, 1998. - 126 с.
- 11) Ромашов Р. и др. Право – язык и масштаб свободы / Р. Ромашов, Ю. Ветютнев, Е. Тонков. – СПб. : Алетейя, 2015. – 448 с.
- 12) Философия уголовного права / Сост., ред. и вступ.статья д. юрид. наук., проф. Ю.В. Голика.– СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 348 с.

наукові статті

- 1) Бобровник С. Новітні методи дослідження компромісу і конфлікту як соціальних

- явищ / С. Бобровник // Право України. – 2014. – № 2. – С.262-271.
- 2) Бочаров Д. Вчення про знак як методологічна основа теорії і права / Д. Бочаров // Право України – 2014. – № 4. – С.166-173.
 - 3) Геселев О. Зміна пануючого право розуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект) / О. Геселев // Право України. – 2010. – № 3. – С.85-89.
 - 4) Гетьман І. Ідея правового спілкування в сучасному суспільстві / І.В. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2004. – Вип. 7. – С.174-182
 - 5) Дафф Э., Гарланд Д. Размышления о наказании // Индекс – Досье на цензуру. – 2003. – № 18. – С. 227-250. - <http://www.index.org.ru/journal/18/18-daffgar.html>
 - 6) Козлов П. й ін. Історія становлення режиму покарання і технології страти у світі / П. Козлов // Козлов П. й ін. Режим виконання кримінальних покарань : монографія. – К. : КНТ, 2008. – С. 179-217.
 - 7) Марисюк К. Становлення пенсільванської та обернської пенітенціарних (в'язничних) систем / К. Марисюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2010. Вип.50. – С. 294-298.
 - 8) Мельничук Н. Категорії «злочин» та «покарання» в контексті актуальних проблем практичної філософії / Н.Ю. Мельничук // Практична філософія. – 2009. – № 2. – С. 105-111.
 - 9) Мина В. Філософсько-правовий аспект мети покарання в історико-правовому вимірі / В.В. Мина // Наук.вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ. – 2011. – № 2. – С.467-477.
 - 10) Михайленко О. Сутність плебсології та запобігання заворушенням / О. Михайленко // Право України. – 2010. – № 2. – С.96-101.
 - 11) Назимко Є. Розвиток інституту покарання в Україні: історичний метод пізнання / Є.С. Назимко // Часопис академії адвокатури України. – 2011. – №11(2). – С.28-35.
 - 12) Орлеан А. Людина як предмет злочину / А.М. Орлеан // Право і безпека. – 2004. – Т.3. – № 1. – С.125-128.
 - 13) Рубчевский К.В. Размышляя о смысле и назначении наказания / К.В. Рубчевский // Российский судья. – 2005. – № 11. – С. 43-46
 - 14) Савчук С. Антична філософія вини / С.В. Савчук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб.наук. праць. – Чернівці : Рута, 2013. –Вип. 682 : Правознавство. –С. 13-17.
 - 15) Савчук С. В. Культура вини / С. В. Савчук // Філософія права і загальна теорія права. – 2014. - №1-2. – С. 442-451.
 - 16) Слизберг Г. Б. Возмездие // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). – СПб. : 1890-1907.
 - 17) Тепляшин П.В. Принципы философии наказания и тюремования Уильяма Палея // Государство и право. – 2005. – № 2. – С. 112-115.
 - 18) Чайковский С. Нігілістичні прояви життєдіяльності суспільства як антипод феномена поваги до права / С. Чайковский // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 1. – С.25-29.
 - 19) Шинкар'юв Ю. Цілі покарання та цілі призначення покарання: сутність та співвідношення / Ю.В. Шинкар'юв // Право і безпека. – 2010. – Т.6. – № 2.– С.166-169.

**Професор кафедри
економіки та соціальних дисциплін
доктор філософських наук,
доцент**

Доній Н.Є.